

วิภัตติ นาม

สูตรย่อ
X =สระเสียงยาว เา[ั]
ส้ม = นปุงสกลิงค์
ชมพู = อิตถิลิงค์
แดง = กติปยศัพท์

1 อ.	โ- ิ- ึ- ุ- ํ- -า -า	-า X โวโย [ิ] x นิ [ุ] โนโร
2 ซึ่ง สู้ ยัง	ํ-	- X โวโย [ิ] x นิ [ุ] โนโร
3 ด้วย โดย อัน	-น หนา ^า รา ตา ณา สา	x หิ [ิ] ยา ^า -าย
4 แก่ เพื่อ ต่อ	สฺส -าย โห [ุ] ตุถุ โต โห โส	x หนึ [ุ] ยา ^า -าย
5 แต่ จาก กว่า	สฺมา -า หนา ^า มหา รา ตา ณา สา	x หิ [ิ] ยา ^า -าย
6 แห่ง ของ เมื่อ	สฺส โห [ุ] ตุตุ โต โห โส	x หนึ [ุ] ยา ^า -าย
7 ใน ที่ ครั้นเมื่อ	สฺมี - นิ ยํ ยา ^า มฺหิ ริ ติ เถ สิ -าย	x สฺ [ุ]

วิภัตติ อาขยาต

X =สระเสียงยาว า[ั]
*ถ้า อ อยู่หน้า=ได้..แล้ว

บุรุษ	ปัจจุบัน อยู่ ย่อม จะ	อนาคต จัก	คำสั่ง/ขอ จง ขอจง	แนะนำ ควร พึง	อดีต แล้ว *
อ.____	ติ	สฺสติ	ตุ	เอยฺย	อี- x สิ [ุ]
อ.____ ท.	นฺติ	สฺสนฺติ	นฺตุ	เอยฺยํ	อํ- สฺ- สฺ
อ.ท่าน ตัว	สี	สฺสสี	~~หิ~~ ้าหิ ลบออกได้	เอยฺยาสี	อี- x สิ [ุ] โอ
อ.ท่านท. ตุเมเห โว	ถ	สฺสถ	ถ	เอยฺยาถ	ตุถ
อ.เรา อหํ	x มิ	สฺสามิ สฺสํ	x มิ	เอยฺยามิ เอยฺยํ	อี [ุ] ตฺถํ
อ.เรา ท. มยํ โน	x ม	สฺสาม	x ม	เอยฺยาม	มฺหา

อَمْหฺ เรา

สรุปโครงสร้างประโยคที่สำคัญ

ลิงค์ตะ
 วาก ๕

ไม่มีกิริยาคุมพากย์
 สังเกตจากกิริยาแต่ละประเภท

อ. ประโยชน์อะไร ของเราด้วยการอยู่ครองซึ่งเรือน
 ก็ เม ฆราวาเสนาฯ

วาก	อาชยาด ปัจจัย	กิริยาภิกตัก ต อนิย ตพพ	กิริยาบท สกุภา ลพภา อล
กัตตุ อ. กิริยา	ปัจจัยประจำ ธาตุ 10 ตัว	อ ^{กัมม ธาตุ} + ต	—
กัมม อ. อัน กิริยา	ส ^{กัมม ธาตุ} + -ย	ส ^{กัมม ธาตุ} + ต อนิย ตพพ	สกุภา ลพภา อล
ภาว ^{ไม่มีประธาน} อัน กิริยา	อ ^{กัมม ธาตุ} + ย	อ ^{กัมม ธาตุ} + ต ^{อนิย ตพพ}	ไม่มีประธาน สกุภา ลพภา อล
เหตุกัตตุ อ. ยัง ให้กิริยา	เณ ฌย ณาเป ฌาปย	—	—
เหตุกัมม อ. อัน ยัง ให้กิริยา	ณาเป + -ย	เณ ฌย ณาเป ฌาปย + ต อนิย ตพพ	—

วิกติกัตตา เน้นวิภัตติ 1 ธาตุในความมี ความเป็น (หุ ภู อสุ) ธาตุในความเกิด (ชน)	วิภัตติ 1 อ. บุคคล เป็น สามเณร + บุคคล สามเณโร โหติ	วิภัตติ 1 เป็น + กิริยา/บทขยายตัวต่อไป ถ้าไม่มีมาให้ ก็เติมเองได้ ย่อมเป็น (กรณีไม่มีคุมพากย์) (ได้เป็นแล้ว, เกิดแล้ว) กรณีไม่มีกิริยามาให้ ก็ให้เอาตามนั้น
วิกติกัมมะ เน้นวิภัตติ 2 ธาตุในความกระทำ (กร) ธาตุในความประพฤติ (จร)	วิภัตติ 2 อ. บุคคล ย่อมกระทำ ซึ่งตน ให้เป็นที่พึง ของตน ด้วยความเพียร บุคคล วิริเยณ อุตต ² าน อุตตโน ² นาค ² กโรติ	วิภัตติ 2 วิภัตติ 2
ตุง วรรณิตี ย่อมควร ยุตต์ ² ครอบแล้ว โหติ ย่อมเป็น	อ. อัน + อันเรา + บวช + ย่อมควร มยา ปพพชิตุง	วรรณิตี (ยุตต์ ² , โหติ) ครอบแล้ว ย่อมเป็น
นามภิกตัก (ข ญย อ อิ ฌ ตี ยุ) เป็นประธาน	อ. อัน ... + กิริยา	

สูตรจำ 5 วาก

กัตตวาก	วิภัติ 1 อ.ประธาน	+	วิภัติ 2 กิริยา (+ กรรม)
กัมมวาก	วิภัติ 1 อ.ประธาน	+ วิภัติ 3 อัน	(-ย ปัจจัย) + กิริยา ต้องการกรรมเท่านั้น
เหตุกัตตวาก	วิภัติ 1 อ.ประธาน	+ วิภัติ 2 ยัง	(-าเ-, *เ-, *ย, -าเป, -าปย ปัจจัย) + ให้ กิริยา (+ กรรม) วิภัติ 2
เหตุกัมมวาก	วิภัติ 1 อ.ประธาน	+ วิภัติ 3 อัน	วิภัติ 2 ยัง + ให้ กิริยา (-าปิย- ปัจจัย)
ภาววาก		วิภัติ 3 อัน	(-ย ปัจจัย) + กิริยา ไม่ต้องการกรรมเท่านั้น

ตัวอย่างประโยค

กัตตวาก	สุโท ¹ โอทน ² ปจติ.	อ.พ่อครัว ¹ หุงอยู่ ² ซึ่งข้าวสุก ²
กัมมวาก	สุเทน ³ โอทน ¹ ปจียเต.	อ.ข้าวสุก ¹ อันพ่อครัว ³ หุงอยู่
เหตุกัตตวาก	สามิโก ¹ สูท ² โอทน ² ปาเจติ.	อ.นาย ยังพ่อครัว ² ให้หุงอยู่ ² ซึ่งข้าวสุก ²
	สามิโก ¹ สูท ² มาเรติ.	อ.นาย ยังพ่อครัว ² ให้ตายอยู่
เหตุกัมมวาก	สามิเกน ³ สูท ² โอทน ¹ ปาจาปิยเต.	อ.ข้าวสุก ¹ อันนาย ³ ยังพ่อครัว ² ให้หุงอยู่
	สามิเกน ³ สุโท ¹ มาราปิยเต.	อ.พ่อครัว ¹ อันนาย ³ ให้ตายอยู่
ภาววาก	สุเทน ³ สียเต.	อันพ่อครัว ³ นอนอยู่

ธาตุ และปัจจัยต่างๆ

ธาตุ ๘ หมวด และปัจจัยประจำหมวด		ปัจจัยในอัพยยศัพท์	
ฦ	มี , เป็น อ เอ	กิ	ซื้อ หา
รุ	ปิด , กั้น อ เอ	คห	ถือเอา หา
ทิว	เล่น ย	ตน	แผ่ไป โอ
สุ	ฟัง ณ ณา	จรุ	ลัก ณ ณย
ฦ ธิ รุ ฑ ไปดูทิวทัศน์ ในสุสาน เจออกีตาร์ ของคหบดี ตน เลยช่วย จรุเสียงให้		ปัจจัยในอัพยยศัพท์	
		โต	ตติยา ข้าง
		สัตตมวิภตติ	
		ตฺร ตฺถ ห ฐ ธิ	
		หิ หํ หิณฺจํ ว	
		สัตตมวิภตติ ลงในกาล	
		ทา ทานิ รหิ ฐนา	
		ทาจํ ชฺช ชฺช	
		ปัจจัยพิเศษ ๕ ตัว	
		เป็นไปในความปรารภนา	
		ข ฉ ส	พุกุขติ ปรารภนาจะกิน
		เป็นไปในความประพฤติ	
		อาย อี	จิรายติ ประพฤติเข้าอยู่

ปัจจัยประจำวาก

กัตตวาก ๑๐ ตัว	ปจติ	อ. ... หุงอยู่	
อ เอ ย ณ ณา นา ณา โอ ณ ณย			
กัมมวาก	ย กับ อี อาคมหน้า ย → ีย	ปจียเต	อ. ... อัน ... หุงอยู่
ภารวาก	ย + เต วัตตมานา	ญยเต	อัน ... เป็นอยู่
เหตุกัตตวาก	ณ ณย ณาเป ณาปย → -า- าย ้า-าเป ้า-าปย	ปาเจติ	อ. ... ยัง ... ให้หุงอยู่
เหตุกัมมวาก	ปัจจัยในกัตตวาก + กัมมวาก + ณาเป ีย + ณาเป → -ापिय	ปาจาปียเต	อ. ... อัน ... ยัง ... ให้หุงอยู่

การแปลง ตูนาทิ (ตุน ตฺวา ตฺวาน) ปัจจย ในกิริยาภิตกั

อุปสัค อยู่หน้า แปลงปัจจยทั้ง ๓ เป็น **ย**

อาทาย	อา + ทา	ถือเอา	ถือเอาแล้ว	นิสฺสาย	นิ+สี	อาศัย	อาศัยแล้ว
ปหาย	ป + หา	ละ	ละแล้ว				

แปลง **ย** กับที่สุตธาตุ **มฺ** → **มฺม** มด3ตัว

อาคมฺม	อา + คมฺ	ไป	มาแล้ว	อภิริมฺม	อภิ + รมฺ	ยินดี	ยินดีแล้ว
นิกฺขมฺม	นิ + ขมฺ	ออก	ออกแล้ว				

แปลง **ย** กับที่สุตธาตุ **ทฺ** → **ชฺช** ทำซ้ำ2

อุปฺปชฺช	อุ + ปทฺ	เกิด	เกิดขึ้นแล้ว	อจฺฉิชฺช	อา + จิทฺ	ชิงเอา	ชิงเอาแล้ว
ปมฺชฺช	ป + มทฺ	ประมาท	ประมาทแล้ว				

แปลง **ย** กับที่สุตธาตุ **ฐฺ ภฺ** → **ทฺฐา พภฺ** ธภ ทฐา พภ

วิทฺฐา	วิฐฺ	แทง	แทงแล้ว	อารพฺภ	อา + รภฺ	เริ่ม	ปรारภแล้ว
ลทฺฐา	ลภฺ	ได้	ได้แล้ว				

แปลง **ย** กับที่สุตธาตุ **หฺ** → **ยุห** ให้อย่าห้าม

ปคฺคยุห	ป + คหฺ	ประคอง	ประคองแล้ว	อารฺยุห	อา + รหฺ	ขึ้น	ขึ้นแล้ว
สนฺนยุห	สํ + นหฺ	ผูก	ผูกแล้ว				

ลบที่สุดธาตุ + ต
เหลือ ต ตัวเดียว

ร ุ ุ ม

ร้านนม

กโต	กร	กระทำ	อันเขากระทำแล้ว	รโต	รม	ยินดี	ยินดีแล้ว
ขโต	ขุ	ขุด	อันเขาขุดแล้ว	หโต	หุ	ฆ่า	อันเขาฆ่าแล้ว
คโต	คม	ไป	ไปแล้ว				

แปลงที่สุดธาตุเป็น ต + ต
ได้ ตต

จ ช ุ ุ

จานชาม
ปลาทุ

สิตโต	สิจ	รด	อันเขารดแล้ว	จตโต	จช	สละ	อันเขาสละแล้ว
วิวิตโต	วิ+วิจ	สัง	สังแล้ว	คตโต	คป	คุ้มครอง	อันเขาคุ้มครองแล้ว
ภุตโต	ภุช	กิน	อันเขากินแล้ว	ตตโต	ตป	ร้อน	ร้อนแล้ว

ลบที่สุดธาตุ +
แปลง ต เป็นตัวซ้อน

ท ุ ร ุ ส ุ ุ ม ุ ห ุ

ทหรรชอบหนูหนู

รักเณรเณร

ส เสฏฐิ

ภาเธอเที่ยวไร

ม้าน้ำตย

หอยจุฬาหอย

จหนโน	จท	ปิด	อันเขามุงแล้ว	ลทโร	लग	ได้	อันเขาได้แล้ว
สนหนโน	สท	จม	จมแล้ว	อาร์ทโร	आ+रग	เริ่ม	อันเขาปรารภแล้ว
รหนโน	รท	ร้องให้	ร้องให้แล้ว	พทโร	पग	รู้	รู้แล้ว
ฉหนโน	ฉท	ตัด	อันเขาตัดแล้ว	ภทโร	भग	โกรธ	โกรธแล้ว
ภินหนโน	ภิท	แตก	แตกแล้ว	รทโร	रग	กั้น	ปิดแล้ว
ทินหนโน	ทา	ให้	อันเขาให้แล้ว				
ชินโน	ชิ	คร่ำคร่า	แก่แล้ว	ปุกหนโต	प+गम	ก้าวไป	หลีกไปแล้ว
ติณโน	ตริ	ข้าม	ข้ามแล้ว	ทหนโต	तम	ทรมาน	ทรมานแล้ว
ปุณโน	ปุริ	เต็ม	เต็มแล้ว	สนโต	सम	สงบ, ระวัง	ระวังแล้ว
ตุฏโ	ตส	ยินดี	ยินดีแล้ว	รุฬโ	रुह	งอก	งอกแล้ว
หฏโ	หส	หัวเราะ	หัวเราะแล้ว	มูฬโ	मुह	หลง	หลงแล้ว
ปวิฏโ	ป+วิส	เข้าไป	เข้าไปแล้ว	วูฬโ	वुह	ลอย	อันน้ำพัดไปแล้ว

หน้าที่ของ **ตฺวา** ปัจจัย

ในประโยค มีชื่อเรียก 7 อย่าง

1. ปุพฺพกาลกิริยา

แปลว่า “ **แล้ว** ” โดยแปลไปตามลำดับของกิริยา ตามปกติ

วิภัตติ 1 ท.
เต (มนุษย์สา) ปุณฺณปุณฺณ **ยาจิตฺวา** กิริยาคุมพากย์ **เตสํ** คมนจฺนุทเมว **ณฺตฺวา** **อนฺุคณฺตฺวา**
ปริเทวิตฺวา **นิวตฺตํ** ๗

อ.มนุษย์ ท. เหล่านั้น **อ้อนวอนแล้ว** บ่อยๆ **รู้แล้ว** ซึ่งความพอใจในการไปนั้นเที่ยว ของภิกษุ
ท. เหล่านั้น **ตามส่งแล้ว คร่ำครวญแล้ว กลับแล้ว** ๗

2. สมานกาลกิริยา

แปล**ไม่**ออกสำเนียง “ **แล้ว** ” โดยจะ แปลก่อน หรือ แปลพร้อมกับกิริยาตัวหลัง

2.1 แปลก่อนกิริยาตัวหลัง มี 2 ศัพท์ คือ

อาร์พฺก = **ปรารภ** , **หฺตฺวา** = **เป็น**

วิภัตติ 1
น หิ เวเรน เวรานีติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ **สฺตฺถา** กิริยาคุมพากย์ **เชตวเน** **วิหรนฺโต**
อญฺญตรํ **วณฺณมิตฺถิ** **อาร์พฺก** **กเถสิ** ๗

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน **ทรงปรารภ** ซึ่งหญิงหมั้น คนใดคนหนึ่ง
ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ว่า น หิ เวเรน เวรานี **ดังนี้เป็นต้น** ๗

กิริยาคุมพากย์
โส **สฺตฺถารํ** **ปฺมุชิตฺกาม** **หฺตฺวา** ... **จินฺเตสิ** ๗

อ.พราหมณ์ นั้น เป็นผู้ใคร่เพื่ออันบูชา ซึ่งพระศาสดา **เป็น** ... **คิดแล้ว** ๗

2.2 แปลพร้อมกิริยาตัวหลัง โดยจะเอา **กาล** เวลาของ **กิริยาตัวหลัง** มาใช้
ซึ่งจะใช้ในกรณีที่กิริยาทั้งคู่ สามารถกระทำไปพร้อมกันได้

วิภัตติ 1 กิริยาคุมพากย์
สฺตฺถา ... **อนฺุสนฺธิ** **มญฺเฏตฺวา** **ฐมฺมํ** **เทเสนฺโต** **อิมา** **คาถา** **อภาสิ** ๗
อ.พระศาสดา ... **เมื่อทรงสืบท่อ** ซึ่งอนฺุสนธิ **แสดง** ซึ่งธรรม **ได้ทรงภาษิตแล้ว**
ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านั้น ๗

3. อปรกาลกริยา

แปลว่า “**แล้ว**” โดยแปลหลังกริยาคุมพากย์ กรณีที่เหตุการณ์นั้นต้องเกิดทีหลัง

เตนสฺสา ทกฺขิณปาตลํ **ปฺเรตฺวา** ^{วิภัตติ 1} **จนฺทลกฺขณํ** ^{กริยาคุมพากย์} **นิพฺพตฺติ** ฯ

เพราะเหตุนั้น อ.ลักษณะแห่งพระจันทร์ **บังเกิดแล้ว** ยังพื้นแห่งเท้าข้างขวา
ของภรรยาของเศรษฐีนั้น **ให้เต็มแล้ว** ฯ

4. เหตุ (เหตุกาลกริยา)

แปลว่า “**เพราะ**” แปลหลังกริยาคุมพากย์ สืบเนื่องจากประธานมักไม่ได้เป็นผู้ทำกริยานี้

ตสฺส ปริยตฺตํ **นิสฺสาย** ^{วิภัตติ 1} **มหาปริวารํ**, **ปริวารํ** **นิสฺสาย** ^{วิภัตติ 1} **ลาโภ** ^{กริยาคุมพากย์} **อุทฺปาติ** ฯ

อ.บริวารหมู่ใหญ่ **ได้เกิดขึ้นแล้ว** **เพราะอาศัย** ซึ่งปริยัติ ของน้องชายผู้น้อยที่สุดนั้น,
อ.ลาภ **ได้เกิดขึ้นแล้ว** **เพราะอาศัย** ซึ่งบริวาร ฯ

5. ปรีโยสานกาลกริยา

แปลว่า “**ครั้น - แล้ว**” กรณีที่ใช้ ธาตุซ้ำกับธาตุของกริยาคุมพากย์ประโยคหน้า

^{วิภัตติ 1} **ราชา** ... ^{กริยาคุมพากย์} **สตถารํ** **อุปฺสงฺกมิ**, **อุปฺสงฺกมิตฺวา** ^{กริยาคุมพากย์} **จ ปน วนฺทิตฺวา** **เอกมฺนตํ** **นิสีทิ** ฯ

อ.พระราช **เข้าไปเฝ้าแล้ว** ซึ่งพระศาสดา, ก็แล อ.พระราชานั้น **ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว**
ถวายบังคมแล้ว **ประทับนั่งแล้ว** ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง ฯ

*หมายเหตุ. ประโยคที่มีนิบาต โดยเฉพาะ หิ จ ปน ตฺ ที่แปลว่า ก็ ตามหลักการแปล ต้องขึ้นประธานมาใหม่

6. วิเสสน

แปลไม่ออกสำเนียง “**แล้ว**” แปลหลังนามนามและสัพพนาม

อิทานิสฺส มํ **จเปตฺวา** ^{วิภัตติ 1} **อญฺณํ** **ปฏฺิสรณํ** ^{กริยาคุมพากย์} **นตฺถิ** ฯ

ในกาลนี้ อ.ที่ฟังอื่น **เว้น** ซึ่งเรา **ย่อมไม่มี** แก่ภิกษุนั้น ฯ

7. กริยาวิเสสน

แปลไม่ออกสำเนียง “**แล้ว**” เรียงอยู่หน้ากริยา แต่แปลหลังกริยา

^{วิภัตติ 1} **อถ สตฺถา** ^{กริยาคุมพากย์} **ตํ พฺยาธินา** **อภิภูตํ** **กตฺวา** **ทสฺสเสสิ** ฯ

ครั้งนั้น อ.พระศาสดา **ทรงแสดงแล้ว** ซึ่งรูปนั้น **กระทำ** ให้เป็นรูปอันพยาธิตอบงำแล้ว ฯ

การนำ **ต** ปัจจัย ไปใช้คุมพากย์ ในวากจต่างๆ

กัตตฺวาจก (โดยมากเป็น **อกรรมธาตุ**)

วิภัตติ 1 ^{ต ปัจจัย} วิภัตติ 1
ภิกขุ อาสเน **นิสินฺโน** ฯ
อ.ภิกขุ นั้งแล้ว **บน**อาสนะ ฯ

กัมมวาจก (ต้องเป็น **สกรรมธาตุ** เท่านั้น)

วิภัตติ 1 ^{ต ปัจจัย} วิภัตติ 3 ^{วิภัตติ 1}
กลุยาณํ **กมฺมํ** **ปณฺทิตฺเตน** **กตํ** ฯ
อ.กรรม อ้นงาม **อ้น**บ้นทิต **กระทำ**แล้ว ฯ

ภาววาจก (**อกรรมธาตุ** **นปฺ** **เอก** เท่านั้น)

วิภัตติ 3 ^{ต ปัจจัย} วิภัตติ 1
ปุคฺเลน **มตํ** ฯ **อ้นบุคคล** **ตาย**แล้ว ฯ

เหตุกัตตฺวาจก (ไม่ปรากฏที่ใช้)

เหตุกัมมวาจก ใช้ได้ทั้ง **สกรรมธาตุ** และ **อกรรมธาตุ**

ต้องลง **เณ** หรือ **ณาเป** ปัจจัย และลง **อิ** **อาคม** มีรูปเป็น **อาอิต** หรือ **อาปิต**

อาอิต เช่น กร + เณ + อิ + ต **การโิต** **อ้น...ยัง...ให้**กระทำแล้ว

อาปิต เช่น กร + ณาเป + อิ + ต **การาปีโต** **อ้น...ยัง...ให้**กระทำแล้ว

- วิภัตติ 3 ^{ต ปัจจัย} วิภัตติ 2 ^{วิภัตติ 1} วิภัตติ 1 ^{วิภัตติ 1}
- **มหาชเนน** **วฑฺฒกึ** **เจตียํ** **การาปีตํ** ฯ **อ.เจตียํ** **อ้นมหาชน** **ยัง**นายช่วง **ให้**กระทำแล้ว ฯ
 - **ปุริเสน** **หตฺถิ** **มาริโต** ฯ **อ.ช่วง** **อ้นบุรุษ** **ให้**ตายแล้ว ฯ
*ไม่มียัง..... เนื่องจาก ตัวประธานเป็นผู้ถูกกระทำ
- วิภัตติ 3 ^{ต ปัจจัย} วิภัตติ 1 ^{วิภัตติ 1}

3 ใช้เป็น วิเสสนะ

๓ ปัจจัยที่เป็นวิเสสนะต้องแปลออกสำเนียงว่า **ผู้ ตัว อัน** เหมือนคุณนาม เงื่อนไข ในประโยคต้อง มีกิริยาอาขยาต หรือ คุมพากย์อยู่แล้ว จะต้องใช้วิภัตติเหมือนกับนามที่ไปขยาย เช่น คตํ ปุริสํ ถ้าเป็นวิภัตติ 1 จะวางไว้หน้าประธาน เช่น คโต ปุริโส หากเป็นวิภัตติ 2-7 จะวางไว้หน้าหรือหลังก็ได้ เป็นวิเสสนะทั้งหมด

การนำ ๓ ปัจจัย ไปใช้เป็นวิเสสนะ ในวาทจากต่างๆ

๓ ปัจจัย วิเสสนะ ที่เป็น กัตตวาทจาก (โดยมากเป็น อกรรมมวาท)

วิภัตติ 1 วิภัตติ 2 ๓ ปัจจัย
วิภัตติ 2 กิริยาคุมพากย์
ปุริโส **เภา** อรณฺณ **คตํ** ปสฺสตี ฯ
อ.บุรุษ เห็นอยู่ ซึ่งพระเถระ **ผู้**ไปแล้ว **สู่**ป่า ฯ

๓ ปัจจัย วิเสสนะ ที่เป็น กัมมวาทจาก (ต้องเป็น สกรรมมวาท)

วิภัตติ 1 วิภัตติ 3 ๓ ปัจจัย
วิภัตติ 1 กิริยาคุมพากย์
อัยมฺ ปุริโส มยา **ปุจฺฉิโต** กเถติ ฯ
อ.บุรุษ **นี้** **ผู้**อันเราถามแล้ว **ยอม**กล่าว ฯ

ผู้...มาจากความเป็นวิเสสนะ (ผู้,ตัว,อัน) ของ **ปุจฺฉิโต** อัน... มาจาก มยา ที่ใช้ วิภัตติ 3 แปลว่า **อัน**เรา

วิภัตติ 1 วิภัตติ 2 วิภัตติ 3 ๓ ปัจจัย
วิภัตติ 2 กิริยาคุมพากย์
ปุริโส **กมฺมํ** กณฺณาย **กตํ** ปสฺสตี ฯ

อ.บุรุษ **ยอม**เห็น **ซึ่ง**กรรม **อัน**อันนางสาวน้อย**กระทำ**แล้ว ฯ

อัน...มาจากความเป็นวิเสสนะ(ผู้,ตัว,อัน) ของ **กตํ** อัน... มาจาก กณฺณาย ที่ใช้ วิภัตติ 3 แปลว่า **อัน**นางสาวน้อย

๓ ปัจจัย วิเสสนะ ที่เป็น เหตุกัมมวาทจาก

วิภัตติ 1 วิภัตติ 3 ๓ ปัจจัย
วิภัตติ 1 กิริยาคุมพากย์
ยกฺขิณิ เอเตสุ จาเนสุ **อิติ**ถิยา **ปติ**ฏฺฐาปิตา **กิล**มตี ฯ

อ.ยักษ์ณิ **ผู้**อันหณิง **ให้**ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในที่ ท. เหล่านั้น **ยอม**ลำบาก ฯ

๔ ใช้เป็น วิกติกัตตา

เงื่อนไข ต้องเป็นวิกัตติ 1 วางอยู่หลังประธาน
อยู่หน้ากริยา ที่มีธาตุที่แปลว่า มี หรือ เป็น เช่น โหติ, หตุวา ถ้าไม่มีก็ให้โยคมา

การนำ ต ปัจจัย ไปใช้เป็นวิกติกัตตา ในวากต่างๆ

ต ปัจจัย วิกติกัตตา ที่เป็น กัตตฺวาก (โดยมากเป็น อกรรมธาตุ)

วิกัตติ 1 ต ปัจจัย
วิกัตติ 1 กิริยาคุมพากย์

สตฺถา มคฺเค จิโต โหติ ฯ

อ.พระศาสดา เป็นผู้ประทับยืนแล้ว ที่หนทาง ย่อมเป็น ฯ

ต ปัจจัย วิกติกัตตา ที่เป็น กัมมวาก (ต้องเป็น สกรรมธาตุ)

วิกัตติ 1 ต ปัจจัย
วิกัตติ 1 กิริยาคุมพากย์

เสฏฺฐิ เถร อธิฏฺโฐ หตุวา มรฺอุปายาสํ ปริภุญฺชติ ฯ

อ.เสรษฐี เป็นผู้ไม่เห็นแล้ว ซึ่งพระเถระ เป็น ย่อมบริโภค ซึ่งข้าวมรฺอุปายาส ฯ

วิกัตติ 1 วิกัตติ 3 ต ปัจจัย
วิกัตติ 1 กิริยาคุมพากย์

อิทํ กมฺมํ สิสฺเสหิ กตฺ โหติ ฯ

อ.กรรม นี้ เป็นกรรมอันศิษย์ ท. กระทำแล้ว ย่อมเป็น ฯ

*คำว่า เป็นกรรม เกิดจากการนำตัวประธานมาแปลหนุนให้เป็นวิกติกัตตา

๕ ใช้เป็น นามนามบางศัพท์

พุทฺโธ (พุ + ต)	อ.พระพุทธเจ้า
ชีวิทํ (ชี + ต)	อ.ชีวิต
จริตํ (จร + ต)	อ.ความประพฤติ
ชิตํ (ชี + ต)	อ.ความชนะ

ปัจจัยในนามกิตก์ 14 ตัว

Ref. Pali Clinic
Designed. Puri
แก้ไข 13/10/68 15:48

หมวด กิต กัตตุรูป กัตตุสาธนะ	กวิ ลบท้ายธาตุ (ญ) สยมภู (คฆ) อรุโค (ขฬ) สงฺข	ณี - ธมฺมวาที ปาปการี ธมฺมจารี	ณฺว -ก ทายโก นายโก อนุสาสโก สาวโก	ตุ -ตา กตฺตา วตฺตา ฌาตา ธาตา	ฐ -อุ , -อุ ปารคฺ วิณฺญ ภิกฺขุ	
หมวด กิจจ กัมมรูป ภาวรูป กัมมสาธนะ ภาวสาธนะ	ข ทฺ- , สฺ- นำหน้า ทฺกกร์ สฺกโร ทฺรกข์ ณฺย ช้อนอักษร การียํ เหยยํ วชฺชํ ทมฺโม โยคคํ คารยฺหํ เทยฺยํ					
หมวด กิตกิจจ ได้ทุกรูป ได้ทั้ง 7 สาธนะ	อ ช้อนหน้า ปฏิสมฺภิทา หิตกฺกโร นิสฺสโย สิกฺขา วินโย ปกโว	อิ - อฺทฺธิ สนฺธิ นิธิ	ณ ทิมะตันธาตุ กมฺมกาโร โรโค วาโห ปาโก โทโส อวาโส	ตเว -ตเว กาตเว คนฺตเว	ติ ติ มติ สติ สมฺปตฺติ คติ	ตุํ -ตุํ กาตุํ คนฺตุํ ยฺ -น , -ณ เจตนา โกธโน โกชนํ คมนํ กรณํ สํวณฺหนา สยฺหนํ

ปัจจัยในกิริยากิตก์ 10 ตัว

หมวด กิต กัตตุวาก เหตุกัตตุวาก	อยู่ , เมื่อ อนฺต	แล้ว , ครั้นแล้ว ตวณฺตฺ ตาวี ไม่ค่อยเจอ ไม่ค่อยเจอ	
หมวด กิจจ กัมมวาก ภาววาก เหตุกัมมวาก		ควร , พึง อนีย ตพฺพ	
หมวด กิตกิจจ ได้ทุกวาก แต่มีความนิยม ของแต่ละตัว	มาน กัตตุวาก กัมมวาก เหตุกัตตุวาก เหตุกัมมวาก	แล้ว , ครั้นแล้ว ต ตฺวน ตฺวา ตฺวาน ได้ทุกวาก แต่ไม่นิยม เหตุกัตตุวาก ตฺนาที ปัจจัย นิยมเฉพาะ กัตตุวาก และ เหตุกัตตุวาก	

สูตรอธิบายการแปลงที่สุทธาตุในกิริยาภิกถ์

Designed. Puri
แก้ไข 13/08/69 08:45

สูตรอธิบาย ต ปัจจัย

ลทฺโธ แปลว่า **อันเขาได้แล้ว**

สำเร็จรูปมาจาก **ลภ** ธาตุ ในความ **ได้**

ต ปัจจัย

*ถ้ามีบทหน้า ให้เขียนด้วย เช่น (วิบทหน้า)

1 ธาตุ มี **ม ห** เป็นที่สุตอยู่หน้า ลบที่สุตธาตุ

2 ธาตุ มี **จ ช ฎ** เป็นที่สุตอยู่หน้า เอาที่สุตธาตุเป็น **ต**

3 ธาตุ มี **ท ร ส ฏ ฐ ม ห** เป็นที่สุตอยู่หน้า
↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓
แปลง **ต** เป็น **न्ह ณ ญ ฑ ฒ ฬ** แล้วลบที่สุตธาตุ

จหนฺโ	อันเขามุงแล้ว	จท	ปิด	ท
สนฺโ	จมแล้ว	สท	จม	↓
รฺนฺโ	ร้องให้แล้ว	รท	ร้องให้	न्ह
ฉินฺโ	อันเขาตัดแล้ว	ฉิท	ตัด	ทหารชอบหนุหนุ
ภินฺโ	แตกแล้ว	ภิท	แตก	
ทินฺโ	อันเขาให้แล้ว	ทา	ให้	
ชินฺโ	แก้แล้ว	ชิต	คร่ำคร่า	ร
ตินฺโ	ข้ามแล้ว	ตต	ข้าม	↓
ปนฺโ	เต็มแล้ว	ปต	เต็ม	ณ
				รักณณณ
ตฺญโ	ยินดีแล้ว	ตส	ยินดี	ส
หฺญโ	ร่าเริงแล้ว	หส	หัวเราะ	↓
ปฺวิญโ	เข้าไปแล้ว	ปวิส	เข้าไป	ญ
				ส เสญ

3

ลทฺโธ	อันเขาได้แล้ว	ลภ	ได้	ภ/ฐ
อาทฺโธ	อันเขาปรารภแล้ว	อา+รภ	เริ่ม	↓
พทฺโธ	รู้แล้ว	พฐ	รู้	ฑ
ภทฺโธ	โกรธแล้ว	ภฐ	โกรธ	
รทฺโธ	ปิดแล้ว	รฐ	กั้น	ภาเธอเที่ยวไ
ปกฺกนฺโต	หลีกไปแล้ว	ป+กม	ก้าวไป	ม
ทนฺโต	ทรมานแล้ว	ทม	ทรมาน	↓
สนฺโต	ระงับแล้ว	สม	ระงับ	นต
				ม่าน้ำตย
รพฺโ	งอกแล้ว	รพ	งอก	ห
มพฺโ	หลงแล้ว	มพ	หลง	↓
วพฺโ	อันน้ำพัดไปแล้ว	วพ	ลอย	ฬ
				หอยฟ้าหาย

สูตรอธิบาย ตูนาทิจ ปัจจัย

อาคมฺม แปลว่า **มาแล้ว**

สำเร็จรูปมาจาก **อา** บทหน้า **คม** ธาตุ ในความ **ไป**

ตูนาทิจ ปัจจัย คือ ตูน ตฺวา ตฺวาน

อุปสัคอยู่หน้า แปลงปัจจัยทั้ง ๓ เป็น **ย**

ธาตุ มี **ม ท ฐ ภ ห** เป็นที่สุตอยู่หน้า
↓ ↓ ↓ ↓ ↓
แปลง **ย**
กับที่สุตธาตุเป็น **มฺม ชฺช ฑฺธา ภฺย ยุห**

อาทาย	ถือเอาแล้ว	อา + ทา	ถือเอา	ไม่แปลงต่อ
ปทาย	ละแล้ว	ป + हा	ละ	จบที่ ย ได้เลย
นิสฺสาย	อาศัยแล้ว	นิ + สี	อาศัย	

อาคมฺม	มาแล้ว	อา + คม	ไป	ม
นิภขมฺม	ออกแล้ว	นิ + ขม	ออก	↓
อภิมฺม	ยินดียิ่งแล้ว	อภิ + รม	ยินดี	มฺม
				มค3ตัว
อุปฺปชฺช	เกิดขึ้นแล้ว	อุ + ปท	เกิด	ท
ปมชฺช	ประมาทแล้ว	ป + มท	ประมาท	↓
อจฺฉชฺช	ชิงเอาแล้ว	อา + ฉิท	ชิงเอา	ชฺช
				ทำซ้ำ2
วิทฺธา	แพงแล้ว	วิท	แพง	ฐ ภ
ลทฺธา	ได้แล้ว	ลภ	ได้	↓
				ทฺธา
อาทพภ	ปรารภแล้ว	อา + รภ	เริ่ม	ภ → พภ
ปคฺคยฺห	ประคองแล้ว	ป + คท	ประคอง	ห
สนฺนยฺห	ผูกแล้ว	ส + นท	ผูก	↓
อารฺยฺห	ขึ้นแล้ว	อา + รท	ขึ้น	ยุห
				ให้อย่าห้าม

สูตร 1 กัตตุรูป กัตตุสาธนะ

ผู้ใด ย่อม [กริยา + ส่วนขยาย] เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ [กริยา + ส่วนขยาย]

ลงในอรรถแห่ง ตัสสีละ
ถ้ารูปวิเคราะห์ มีคำว่า สีเลน

โดยปกติ

* ผู้ในรูปวิเคราะห์ เปลี่ยนเป็น คำนามอื่นได้ ตามแต่บริบท

โดยปกติ

ตัวอย่าง

สมัย ภาตติ (สมัย)

ปาริ คจฺจติ สีเลนาคิ (ปาริ)

ผู้ใด ย่อมเป็นเอง เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้เป็นเอง

ผู้ใด ย่อมถึง ซึ่งฝั่ง โดยปกติ เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ถึงซึ่งฝั่งโดยปกติ

สูตร 2 กัมมรูป กัมมสาธนะ

สังเกตจาก กริยา + -ย หรือใช้ กริยา ตพฺพ (พึง)

ผู้ใด อันเขา [กริยา + ส่วนขยาย] เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า อันเขา [กริยา + ส่วนขยาย]

* ผู้ในรูปวิเคราะห์ เปลี่ยนเป็น คำนามอื่นได้ ตามแต่บริบท

ตัวอย่าง

ทุกฺขเณ กรียตติ (ทุกฺข)

เนตพฺพนฺติ (เนต)

กรรมใด อันเขาทำได้โดยยาก เหตุนั้น กรรมนั้น ชื่อว่า อันเขาทำได้โดยยาก

สิ่งใด อันเขาพึงนำไป เหตุนั้น สิ่งนั้น ชื่อว่า อันเขาพึงนำไป

สูตร 3 กัตตุรูป / กัมมรูป สาธนะ อื่นๆ

สังเกตจาก มี ต, เอต สัพพนาม ในประโยค

[A] ย่อม [กริยา] [คำเชื่อม] [B] นั้น เหตุนั้น [B] นั้น ชื่อว่า

[คำนิยาม] [กริยา] แห่ง [A]

[A] = ประธาน

[B] = คน, สิ่งของ, สถานที่

* นั้น เปลี่ยนเป็น นั้น, นี้ ได้ ตามสัพพนามที่ใช้

วิภัตติ	สัพพนาม	[คำเชื่อม]	[คำนิยาม]	สาธนะ
2	ตํ นํ	ซึ่ง...นั้น	เป็นที่	กัมม
3	เตน / เอตย	ด้วย...นั้น / นั้น	เป็นเครื่อง, เป็นเหตุ	กรณ
4	ตสฺส	แก่...นั้น	เป็นที่	สัมปทาน
5	เอตสฺมา	แต่...นั้น	เป็นแดน	อุปาทาน
7	เอตถ	ใน...นี้	เป็นที่	อิทธิกรณ

** ถ้าเป็น กัมมรูป [กริยา] ต้องนำหน้าว่า อันเขา ด้วย -> อันเขา [กริยา]

ตัวอย่าง

วิเนติ เตนาคิ (วินโย) (ปณฺหิโต) บัณฺทิต ย่อมแนะนำ ด้วยอุบายนั้น เหตุนั้น อุบายนั้น ชื่อว่า เป็นเครื่องแนะนำ ของบัณฺทิต
อาวสฺนฺติ เอตถาคิ (อาวส) (ภิกฺขุ) ภิกฺขุ ท. ย่อมอาศัยอยู่ในประเทศนี้ เหตุนั้น ประเทศนี้ ชื่อว่า เป็นที่อาศัยอยู่ แห่งภิกฺขุ ท.

สูตร 4 ภาวรูป ภาวสาธนะ

ความ [กริยา] ชื่อว่า [บาลี]

สังเกตจาก กริยา(อกัม) + ย หรือใช้ ยุ ในนามกิตก์ (นํ , ณํ)

* ความ เปลี่ยนเป็น การ ได้ ตามแต่บริบท

ตัวอย่าง

ปจฺจํ (ปาโก) ความหุง ชื่อว่า ปากะ

สรณํ (สติ) ความระลึก ชื่อว่า สติ

คำแปลรูปวิเคราะห์ในนามกิตก์ (ที่เคยออกสอบ)

Designed: Puri
แก้ไข 2/11/68 19:50

ผู้ใด ย่อม[กริยา + ส่วนขยาย] เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้[กริยา + ส่วนขยาย]

ปาป กโรติ สีเลนาติ ปาปการี (กัตตุ.กัตตุ. ตัสสีละ) ฌ ี-

ผู้ใด ย่อมทำซึ่งบาปโดยปกติ เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ทำซึ่งบาปโดยปกติ

ธมฺม จรติ สีเลนาติ ธมฺมจารี (กัตตุ.กัตตุ. ตัสสีละ) ฌ ี-

ผู้ใด ย่อมประพฤติซึ่งธรรมโดยปกติ เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ประพฤติซึ่งธรรมโดยปกติ

ปารํ จจจติ สีเลนาติ ปารคฺค (กัตตุ.กัตตุ. ตัสสีละ) ฐ -อุ, -อุ

ผู้ใด ย่อมถึงซึ่งฝั่งโดยปกติ เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ถึงซึ่งฝั่งโดยปกติ

วิฆานาติ สีเลนาติ วิญญ (กัตตุ.กัตตุ. ตัสสีละ) ฐ -อุ, -อุ

ผู้ใด ย่อมรู้วิเศษโดยปกติ เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้รู้วิเศษโดยปกติ

กฺขุฆมฺมิ สีเลนาติ โกธโน (กัตตุ.กัตตุ. ตัสสีละ) ยุ -น, -ณ

ผู้ใด ย่อมโกรธโดยปกติ เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้โกรธโดยปกติ

สุณนํ สวาโก (กัตตุ.กัตตุ.) ญ -ก

ผู้ใด ย่อมฟัง เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ฟัง

กโรตฺติ กตฺตา (กัตตุ.กัตตุ.) ต -ตา

ผู้ใด ย่อมทำ เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ทำ

วทตฺติ วตฺตา (กัตตุ.กัตตุ.) ต -ตา

ผู้ใด ย่อมกล่าว เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้กล่าว

ชานาตฺติ ฌาตา (กัตตุ.กัตตุ.) ต -ตา

ผู้ใด ย่อมรู้ เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้รู้

ธเวตฺติ ธาตา (กัตตุ.กัตตุ.) ต -ตา

ผู้ใด ย่อมทรงไว้ เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ทรงไว้

หิตํ กโรตฺติ หิตกฺกโร (กัตตุ.กัตตุ.) อ ช้อนหน้า

ผู้ใด ย่อมทำซึ่งประโยชน์เกื้อกูล เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ทำซึ่งประโยชน์เกื้อกูล

กมฺมํ กโรตฺติ กมฺมกาโร (กัตตุ.กัตตุ.) ญ ยึดเสียง

ผู้ใด ย่อมทำซึ่งการงาน เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ทำซึ่งการงาน

ผู้ใด อันเขา [กริยา + ส่วนขยาย] เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า อันเขา [กริยา + ส่วนขยาย]

สุเขน ภริยตีติ สุกโร (กัมม. กัมม.) ข ทุ-, สุ-

ผู้ใด อันเขาเลี้ยงได้โดยง่าย เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า อันเขาเลี้ยงได้โดยง่าย

ทุทุกฺเขน รกฺขียตีติ ทุรกฺขํ (กัมม. กัมม.) ข ทุ-, สุ-

จิตโต อันเขารักษาได้โดยยาก เหตุนั้น จิตนั้น ชื่อว่า อันเขารักษาได้โดยยาก

เนตพฺพนฺติ เนยฺย (กัมม. กัมม.) ญ ช้อนหลัง

สิ่งใด อันเขาพื้่นำไป เหตุนั้น สิ่งนั้น ชื่อว่า อันเขาพื้่นำไป

ทมิตพฺโพติ ทมฺโม (กัมม. กัมม.) ญ ช้อนหลัง

ผู้ใด อันเขาพื้่นทรมาน เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า อันเขาพื้่นทรมาน

ครหิตพฺพนฺติ คารยฺหํ (กัมม. กัมม.) ญ ช้อนหลัง

กรรมใด อันเขาพื้่นตีเตียน เหตุนั้น กรรมนั้น ชื่อว่า อันเขาพื้่นตีเตียน

ทาทพฺพนฺติ เทยฺย (กัมม. กัมม.) ญ ช้อนหลัง

สิ่งใด อันเขาพื้่นให้ เหตุนั้น สิ่งนั้น ชื่อว่า อันเขาพื้่นให้

สิกฺขียตีติ สิกฺขา (กัมม. กัมม.) อ ช้อนหน้า

ธรรมชาติใด อันเขาศึกษา เหตุนั้น ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า อันเขาศึกษา

[A] ย่อม [กริยา] [คำเชื่อม] [B] นั้น เหตุนั้น [B] นั้น ชื่อว่า [คำนิยาม] [กริยา] แห่ง [A]

วิภัติ	ศัพท์นาม	[คำเชื่อม]	[คำนิยาม]	สาธนะ
2	ตํ	ซึ่ง...นั้น	เป็นที่	กัมม
3	เตน / เอตาย	ด้วย...นั้น / นั้น	เป็นเครื่อง, เป็นเหตุ	กรณ
4	ตสฺส	แก่...นั้น	เป็นที่	สัมปทาน
5	เอตสฺมา	แต่...นั้น	เป็นแดน	อุปาทาน
7	เอตฺถ	ใน...นี้	เป็นที่	อธิกรณ

นิสฺสาย นํ วสตีติ นิสฺสโย (กัตตุ. กัมม.) อ ช้อนหน้า

ศิษฺย อาศัยฺยซึ่งอาจารย์นั้นอยู่ เหตุนั้น อาจารย์นั้น ชื่อว่า เป็นที่อาศัยอยู่ของศิษย์

วิเนติ เตนาติ วินโย (กัตตุ. กรณ.) อ ช้อนหน้า

บัณฑิต ย่อมแนะนำด้วยอุบายนั้น เหตุนั้น อุบายนั้น ชื่อว่า เป็นเครื่องแนะนำของบัณฑิต

ปจฺมํ ภวติ เอตสฺมาติ ปกโว (กัตตุ. อุปาทาน.) อ ช้อนหน้า

แม่น้ำ ย่อมเกิดก่อนแต่ประเทศนั้น เหตุนั้น ประเทศนั้น ชื่อว่า เป็นแดนเกิดก่อนแห่งแม่น้ำ

ทุสฺสติ เตนาติ โทโส (กัตตุ. กรณ.) ญ ยึดเสียง

ชน ย่อมประทุษร้ายด้วยกิเลสนั้น เหตุนั้น กิเลสนั้น ชื่อว่า เป็นเหตุประทุษร้ายแห่งชน

อวสฺนติ เอตฺถาติ อวาโส (กัตตุ. อธิกรณ.) ญ ยึดเสียง

ภิกฺษุ ท. ย่อมอาศัยอยู่ในประเทศนี้ เหตุนั้น ประเทศนี้ ชื่อว่า เป็นที่อาศัยอยู่แห่งภิกษุ ท.

มณฺญติ เอตฺถาติ มติ (กัตตุ. กรณ.) ต -ติ

ชน ย่อมรู้ด้วยปัญญานั้น เหตุนั้น ปัญญานั้น ชื่อว่า เป็นเหตุรู้แห่งชน

สฺรติ เอตฺถาติ สติ (กัตตุ. กรณ.) ต -ติ

ชน ย่อมระลึกด้วยธรรมชาตินั้น เหตุนั้น ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า เป็นเหตุระลึกแห่งชน

คจฺจนฺติ เอตฺถาติ คติ (กัตตุ. อธิกรณ.) ต -ติ

ชน ท. ย่อมไปในภูมินี้ เหตุนั้น ภูมินี้ ชื่อว่า เป็นที่ไปแห่งชน ท.

กโรติ เตนาติ กรณํ (กัตตุ. กรณ.) ยุ -น, -ณ

ชน ย่อมทำด้วยสิ่งนั้น เหตุนั้น สิ่งนั้น ชื่อว่า เป็นเครื่องทำแห่งชน

สยฺนติ เอตฺถาติ สยํ (กัตตุ. อธิกรณ.) ยุ -น, -ณ

ชน ท. ย่อมนอนในที่นี้ เหตุนั้น ที่นี้ ชื่อว่า เป็นที่นอนแห่งชน ท.

ธาตุและศัพท์ที่ควรรู้

กร	ทำ	กโรติ	วิ-นี้	แนะนำ	วิเนติ
จร	ประพฤติ	จโรติ	ภู	มี,เป็น(เกิด)	ภวติ
วิ-ณา	รู้วิเศษ	วิชานาติ	ทุสฺ	ประทุษร้าย	ทุสฺสติ
ภุ	โกรธ	ภุฆมฺมิ	อา-วส	อาศัยอยู่	อวสฺนติ
สุ	ฟัง	สุณนํ	มนฺ	รู้	มณฺญติ
วทุ	กล่าว	วทติ	สฺร	ระลึก	สฺรติ
ฌา	รู้	ชานาติ	คม	ไป,ถึง	คจฺจนฺติ
ธา	ทรงไว้	ธเวติ	สี	นอน	สยฺนติ
ภุ	เลี้ยง	ภริยติ (อัน)			
รกข	รักษา	รกขียติ (อัน)	ปาป	ซึ่งบาป	
นี	นำไป	เนตพฺพํ (พื้)	ปารํ	ซึ่งฝั่ง	
ทม	ทรมาน	ทมิตพฺโพ (พื้)	หิตํ	ซึ่งประโยชน์เกื้อกูล	
ครห	ตีเตียน	ครหิตพฺพํ (พื้)	กมฺมํ	ซึ่งการงาน	
ทา	ให้	ทาทพฺพํ (พื้)	สีเลนา	โดยปกติ	
สิกฺข	ศึกษา	สิกฺขียติ (อัน)	สุเขน	โดยง่าย	
วส	อยู่	วสติ	ทุเขน	โดยยาก	
นิ-สี	อาศัย	นิสฺสาย	ปจฺมํ	ก่อน	

ผู้ใด ย่อม[กิริยา + ส่วนขยาย] เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ [กิริยา + ส่วนขยาย]

ปาป กโรติ สีเลนาติ ปาปการี (กัตตุ.กัตตุ. ตัสสีละ)	ณิ	เ-	กร	ทำ
ผู้ใด ย่อมทำซึ่งบาปโดยปกติ เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ทำซึ่งบาปโดยปกติ			ปาป	ซึ่งบาป
ธมม จรติ สีเลนาติ ธมมจารี (กัตตุ.กัตตุ. ตัสสีละ)	ณิ	เ-	จร	ประพฤติ
ผู้ใด ย่อมประพฤติซึ่งธรรมโดยปกติ เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ประพฤติซึ่งธรรมโดยปกติ				
ปาริ คจฺจติ สีเลนาติ ปารคฺ (กัตตุ.กัตตุ. ตัสสีละ)	ฐ	-จฺ, -จฺ	คม ปาริ	ไป, ถึง ซึ่งฝั่ง
ผู้ใด ย่อมถึงซึ่งฝั่งโดยปกติ เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ถึงซึ่งฝั่งโดยปกติ				
วิชานาติ สีเลนาติ วิญญู (กัตตุ.กัตตุ. ตัสสีละ)	ฐ	-จฺ, -จฺ	วิ-ณา	รู้วิเศษ
ผู้ใด ย่อมรู้วิเศษโดยปกติ เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้รู้วิเศษโดยปกติ				
กุชฺฌติ สีเลนาติ โกธโน (กัตตุ.กัตตุ. ตัสสีละ)	ยุ	-น, -ณ	กุธ	โกรธ
ผู้ใด ย่อมโกรธโดยปกติ เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้โกรธโดยปกติ				
สุณาตฺติติ สาวโก (กัตตุ.กัตตุ.)	ณฺจ	-ก	สุ	ฟัง
ผู้ใด ย่อมฟัง เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ฟัง				
กโรตฺติติ กตฺตา (กัตตุ.กัตตุ.)	ตุ	-ตา	กร	ทำ
ผู้ใด ย่อมทำ เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ทำ				
วทตฺติติ วตฺตา (กัตตุ.กัตตุ.)	ตุ	-ตา	วท	กล่าว
ผู้ใด ย่อมกล่าว เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้กล่าว				
ชานาตฺติติ ฅาตา (กัตตุ.กัตตุ.)	ตุ	-ตา	ฅา	รู้
ผู้ใด ย่อมรู้ เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้รู้				
ธาเรตฺติติ ธาตา (กัตตุ.กัตตุ.)	ตุ	-ตา	ธา	ทรงไว้
ผู้ใด ย่อมทรงไว้ เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ทรงไว้				
หิตํ กโรตฺติติ หิตกฺกุโร (กัตตุ.กัตตุ.)	อ	ซ้อนหน้า	กร	ทำ
ผู้ใด ย่อมทำซึ่งประโยชน์เกื้อกูล เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ทำซึ่งประโยชน์เกื้อกูล			หิตํ ซึ่งประโยชน์เกื้อกูล	
กมฺ กโรตฺติติ กมฺกาโร (กัตตุ.กัตตุ.)	ณ	ยึดเสียง	กร	ทำ
ผู้ใด ย่อมทำซึ่งการงาน เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ทำซึ่งการงาน			กมฺ	ซึ่งการงาน

ผู้ใด อันเขา [กิริยา + ส่วนขยาย] เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า อันเขา [กิริยา + ส่วนขยาย]

สุขเขน ภริยัติติ สุภโร (กัมม. กัมม.) ข ทู- , สุ- ภร เลี้ยง
ผู้ใด อันเขาเลี้ยงได้โดยง่าย เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า อันเขาเลี้ยงได้โดยง่าย สุขเขน โดยง่าย

ทุกเขน รกขียัติติ ทุรกขั (กัมม. กัมม.) ข ทู- , สุ- รกข รักษา
จิตใด อันเขารักษาได้โดยยาก เหตุนั้น จิตนั้น ชื่อว่า อันเขารักษาได้โดยยาก ทุกเขน โดยยาก

เนตพพุนติ เหนยุย์ (กัมม. กัมม.) ญย ช้อนหลัง นิ นำไป
สิ่งใด อันเขาพืงนำไป เหตุนั้น สิ่งนั้น ชื่อว่า อันเขาพืงนำไป

ทमितพโพติ ทมโม (กัมม. กัมม.) ญย ช้อนหลัง ทม ทรมาน
ผู้ใด อันเขาพืงทรมาน เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า อันเขาพืงทรมาน

ครหิตพพุนติ คารยหิ (กัมม. กัมม.) ญย ช้อนหลัง ครห ตีเตียน
กรรมใด อันเขาพืงตีเตียน เหตุนั้น กรรมนั้น ชื่อว่า อันเขาพืงตีเตียน

ทาตพพุนติ เทยุย์ (กัมม. กัมม.) ญย ช้อนหลัง ทา ให้
สิ่งใด อันเขาพืงให้ เหตุนั้น สิ่งนั้น ชื่อว่า อันเขาพืงให้

สิกขียัติติ สิกขา (กัมม. กัมม.) อ ช้อนหน้า สิกข ศึกษา
ธรรมชาติใด อันเขาศึกษา เหตุนั้น ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า อันเขาศึกษา

ภาวสาธนะ ศัพท์บอกกิริยา คือ ความทำของผู้ทำ แปลว่า ความ... หรือ การ...

กัตตุสาธนะ ศัพท์ใด เป็นชื่อของผู้ทำ คือผู้ประกอบกิจยานั้น ชื่อว่า กัตตุสาธนะ
แปลว่า ผู้... ถ้าลงในอรรถคือตัสสึละ แปลว่า ผู้...โดยปกติ

กัมมสาธนะ ผู้ทำ ๆ ซึ่ง สิ่งใด ศัพท์ที่เป็นชื่อของสิ่งนั้น ชื่อว่า กัมมสาธนะ
ที่เป็นกัตตุรูป แปลว่า เป็นที่... ที่เป็นกัมมรูป แปลว่า เป็นที่อันเขา...

กรณสาธนะ ผู้ทำ ๆ ด้วย สิ่งใด ศัพท์ที่เป็นชื่อของสิ่งนั้น ชื่อว่า กรณสาธนะ
ที่เป็นกัตตุรูป แปลว่า เป็นเครื่อง... , เป็นเหตุ... ที่เป็นกัมมรูป แปลว่า เป็นเครื่องอันเขา... , เป็นเหตุอันเขา

สัมปทานสาธนะ ผู้ทำ ๆ ให้แก่ ผู้ใดหรือสิ่งใด ศัพท์ที่เป็นชื่อของผู้นั้นของสิ่งนั้น ชื่อว่า สัมปทานสาธนะ
ที่เป็นกัตตุรูป แปลว่า เป็นที่... ที่เป็นกัมมรูป แปลว่า เป็นที่อันเขา...

อปาทานสาธนะ ผู้ทำ ไปปราศจาก สิ่งใด ศัพท์ที่เป็นชื่อของสิ่งนั้น ชื่อว่า อปาทานสาธนะ
เป็นกัตตุรูปอย่างเดียว แปลว่า เป็นแดน..

อธิกรณสาธนะ ผู้ทำ ๆ ใน ที่ใด ศัพท์ที่เป็นชื่อของที่นั้น ชื่อว่า อธิกรณสาธนะ
ที่เป็นกัตตุรูป แปลว่า เป็นที่... ที่เป็นกัมมรูป แปลว่า เป็นที่อันเขา...

[A] ย่อม [กิริยา] [คำเชื่อม] [B] ^{นั่น}เหตุ^{นั้น} [B] ^{นั่น}ชื่อว่า [คำนิยาม] [กิริยา] แห่ง [A]

วิภัตติ	ศัพท์นาม	[คำเชื่อม]	[คำนิยาม]	สาธนะ
2	ตํ นํ	ซึ่ง...นั้น	เป็นที่	กัมม
3	เตน / เอตาย	ด้วย...นั้น / นั้น	เป็นเครื่อง, เป็นเหตุ	กรณ
4	ตสฺส	แก่...นั้น	เป็นที่	สัมปทาน
5	เอตสฺมา	แต่...นั้น	เป็นแดน	อปาทาน
7	เอตถ	ใน...นี้	เป็นที่	อิกรณ

นิสฺสาย	นํ	วสตีติ	นิสฺสโย	(กัตตุ. กัมม.)	อ	ซ้อนหน้า	วส	อยู่
ศิษฺย	อาศัฯ	ซึ่งอาจารย์นั้นอยู่	เหตุ นั้น อาจารย์นั้น	ชื่อว่า	เป็นที่อาศัยอยู่	ของศิษฺย	นิ-สี	อาศัย

วิเนติ	เตนาติ	วินโย	(กัตตุ. กรณ.)	อ	ซ้อนหน้า	วิ-นิ	แนะนำ
บัณฺฑิต	ย่อม	แนะนำด้วยอุบายนั้น	เหตุ นั้น อุบายนั้น	ชื่อว่า	เป็นเครื่องแนะนำ	ของบัณฺฑิต	

ปจฺมํ	ภาวติ	เอตสฺมาติ	ปภโว	(กัตตุ. อปาทาน.)	อ	ซ้อนหน้า	ภู	เกิด
แม่นํ	ย่อม	เกิดก่อนแต่ประเทศนั้น	เหตุ นั้น ประเทศนั้น	ชื่อว่า	เป็นแดนเกิดก่อน	แห่งแม่นํ	ปจฺมํ	ก่อน

ทุสฺสติ	เตนาติ	โทโส	(กัตตุ. กรณ.)	ณ	ยึดเสียง	ทุส	ประทุษร้าย
ชน	ย่อม	ประทุษร้ายด้วยกิเลส นั้น	เหตุ นั้น กิเลส นั้น	ชื่อว่า	เป็นเหตุประทุษร้าย	แห่งชน	

อวสฺนติ	เอตถาติ	อวาโส	(กัตตุ. อิกรณ.)	ณ	ยึดเสียง	อา-วส	อาศัย
ภิกษุ ท.	ย่อม	อาศัยอยู่ในประเทศนี้	เหตุ นั้น ประเทศนี้	ชื่อว่า	เป็นที่อาศัยอยู่	แห่งภิกษุ ท.	

มณฺณติ	เอตยาติ	มติ	(กัตตุ. กรณ.)	ติ	-ติ	มณ	รู้
ชน	ย่อม	รู้ด้วยปัญญานั้น	เหตุ นั้น ปัญญานั้น	ชื่อว่า	เป็นเหตุรู้	แห่งชน	

สฺรติ	เอตยาติ	สฺติ	(กัตตุ. กรณ.)	ติ	-ติ	สฺร	ระลึก
ชน	ย่อม	ระลึกด้วยธรรมชาติ นั้น	เหตุ นั้น ธรรมชาติ นั้น	ชื่อว่า	เป็นเหตุระลึก	แห่งชน	

คจฺจนฺติ	เอตถาติ	คฺติ	(กัตตุ. อิกรณ.)	ติ	-ติ	คฺม	ไป, ถึง
ชน ท.	ย่อม	ไปในภุมินี้	เหตุ นั้น ภุมินี้	ชื่อว่า	เป็นที่ไป	แห่งชน ท.	

กโรติ	เตนาติ	กรณํ	(กัตตุ. กรณ.)	ยุ	-น, -ณ	กร	ทำ
ชน	ย่อม	ทำด้วยสิ่งนั้น	เหตุ นั้น สิ่งนั้น	ชื่อว่า	เป็นเครื่องทำ	แห่งชน	

สยฺนติ	เอตถาติ	สยฺนํ	(กัตตุ. อิกรณ.)	ยุ	-น, -ณ	สี	นอน
ชน ท.	ย่อม	นอนในที่นี้	เหตุ นั้น ที่นี้	ชื่อว่า	เป็นที่นอน	แห่งชน ท.	

ผู้ใด ย่อม[กิริยา + ส่วนขยาย] เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ [กิริยา + ส่วนขยาย]

ปาป กโรติ สีเลนาติ ปาปการี

ธมฺม จรติ สีเลนาติ ธมฺมจารี

ปาริ คจฺจติ สีเลนาติ ปารคฺค

วิชานาติ สีเลนาติ วิญญู

กฺขุณฺณติ สีเลนาติ โกธโน

สุณาสีติ สาวโก

กโรตีสีติ กตฺตา

วทตีสีติ วตฺตา

ชานาสีติ ญาตา

ธาเรตีสีติ ธาตา

หิตํ กโรตีสีติ หิตกฺกโร

กมฺม กโรตีสีติ กมฺมกาโร

ผู้ใด อันเขา [กิริยา + ส่วนขยาย] เหตุนั้น ผู้ นั้น ชื่อว่า อันเขา [กิริยา + ส่วนขยาย]

สุขเขน ภา๒ริย๑ดี๒ติ สุกโร

ทุ๒ก๒เขน ร๒ก๒ขี๑ย๒ดี๒ติ ทุ๒ร๒ก๒ข๑

เน๒ต๒พ๒พ๒น๒ติ เน๒ย๒ย๑

ท๒มิ๒ต๒พ๒โ๒พิ๒ติ ท๒ม๒โม

ค๒ร๒หิ๒ต๒พ๒พ๒น๒ติ ค๒าร๒ย๒ห๑

ท๒า๒ต๒พ๒พ๒น๒ติ เท๒ย๒ย๑

สิ๒ก๒ขี๑ย๒ดี๒ติ สิ๒ก๒ข๑

ภา๒ว๒สา๒ธ๒นะ

กั๒ต๒ต๒สา๒ธ๒นะ

กั๒ม๒ม๒สา๒ธ๒นะ

ก๒ร๒ณ๒สา๒ธ๒นะ

สั๒ม๒ป๒ทา๒น๒สา๒ธ๒นะ

อ๒ป๒ทา๒น๒สา๒ธ๒นะ

อ๒วิ๒ก๒ร๒ณ๒สา๒ธ๒นะ

[A] ย่อม [กิริยา] [คำเชื่อม] [B] ^{นั่น}เหตุ^{นั้น} [B] ^{นั่น}ชื่อว่า [คำนิยาม] [กิริยา] แห่ง [A]

วิภัติ	ศัพท์นาม	[คำเชื่อม]	[คำนิยาม]	สาธนะ
2	ตํ นํ	ซึ่ง...นั้น	เป็นที่	กัมม
3	เตน / เอตาย	ด้วย...นั้น / นั้น	เป็นเครื่อง, เป็นเหตุ	กรณ
4	ตสฺส	แก่...นั้น	เป็นที่	สัมปทาน
5	เอตสฺมา	แต่...นั้น	เป็นแดน	อปาทาน
7	เอตถ	ใน...นี้	เป็นที่	อธิกรณ

นิสฺสาย นํ วสตีติ นิสฺสโย

วิเนติ เตนาติ วินโย

ปจฺมํ ภวติ เอตสฺมาติ ปกโว

ทสฺสติ เตนาติ โทโส

อวสนฺติ เอตฺถาติ อวาโส

มณฺณติ เอตายาติ มติ

สรติ เอตายาติ สติ

คจฺจนฺติ เอตฺถาติ คติ

กโรติ เตนาติ กรณํ

สยฺนฺติ เอตฺถาติ สยฺนํ

รูปวิเคราะห์นามกิตก์

กิตปัจจัย

กิตกิจปัจจัย

• PaliDict ๒๐ ก.ย. ๖๔ •
modified by Puri 28.10.68

กวิ	สย ภาวตีติ สยมญ	ผู้เป็นเอง (กัตตุ. กัตตุ.) สย-ญ 'เป็น'
	อุเรน คจฉตีติ อูโรโค	(สัตว์) ผู้ไปด้วยออก (กัตตุ. กัตตุ.) อูร-คม 'ไป'
	สํ สฎฐุ ขนตีติ สงโข	(สัตว์) ผู้ขุดตี (กัตตุ. กัตตุ.) ส- ขน 'ขุด'

ณิ	ธมมํ วทติ สีเลนาติ ธมมวาที	ผู้กล่าวซึ่งธรรมโดยปกติ (กัตตุ.กัตตุ. ตัลลิสละ) ธมม-วท 'กล่าว'
	ปาปํ โกรตี สีเลนาติ ปาปการี	ผู้ทำซึ่งบาปโดยปกติ (กัตตุ.กัตตุ. ตัลลิสละ) ปาป-กร 'ทำ'
	ธมมํ จรติ สีเลนาติ ธมมจารี	ผู้ประพฤติซึ่งธรรมโดยปกติ (กัตตุ. กัตตุ. ตัลลิสละ) ธมม-จร 'ประพฤติ'

ณวุ	เทตีติ ทายโก	ผู้ให้ (กัตตุ. กัตตุ.) ทา 'ให้'
	เนตีติ นายโก	ผู้นำไป (กัตตุ. กัตตุ.) นิ 'นำไป'
	อนุสาสตีติ อนุสาสโก	ผู้ตามสอน (กัตตุ. กัตตุ.) อนุ-สาส 'สอน'
	สุณาตีติ สาวโก	ผู้ฟัง (กัตตุ. กัตตุ.) สุ 'ฟัง'

ตุ	โกโรตีติ กตตา	ผู้ทำ (กัตตุ. กัตตุ.) กร 'ทำ'
	วทตีติ วตตา	ผู้กล่าว (กัตตุ. กัตตุ.) วท 'กล่าว'
	ชานาตีติ ฌาตา	ผู้รู้ (กัตตุ. กัตตุ.) ฌา 'รู้'
	ธารตีติ ธาตา	ผู้ทรงไว้ (กัตตุ. กัตตุ.) ธร ธา 'ทรงไว้'

ณ	ปารํ คจฉตีติ สีเลนาติ ปารค	ผู้ถึงซึ่งฝั่งโดยปกติ (กัตตุ. กัตตุ. ตัลลิสละ) ปาร-คม 'ถึง'
	วิชานาติ สีเลนาติ วิญญ	ผู้รู้วิเศษโดยปกติ (กัตตุ. กัตตุ. ตัลลิสละ) วิ-ฌา 'รู้'
	ภิกขตีติ สีเลนาติ ภิกข	ผู้ขอโดยปกติ (กัตตุ. กัตตุ. ตัลลิสละ) ภิกข 'ขอ'

กิจปัจจัย

ช	ทุกเขน ภริยตีติ ทุกกร	(กรรม) อันเขาทำได้โดยยาก (กัมม. กัมม.) ทู-กร 'ทำ'
	สุเขน ภริยตีติ สุโร	อันเขาเลี้ยงได้โดยง่าย (กัมม. กัมม.) สุ-กร 'เลี้ยง'
	ทุกเขน รกขีตีติ ทูรกข	(จิต) อันเขารักษาได้โดยยาก (กัมม. กัมม.) ทู-รกข 'รักษา'
ณยุ	กาตพพณติ การีย	(กรรม) อันเขาพึงทำ (กัมม. กัมม.) กร 'ทำ'
	เนตพพณติ เนยย	(สิ่ง) อันเขาพึงนำไป (กัมม. กัมม.) นิ 'นำไป'
	วตตพพณติ วขข	(คำ) อันเขาพึงกล่าว (กัมม. กัมม.) วท 'กล่าว'
	ทมิตพพณติ ทมโม	อันเขาพึงทรมาน (กัมม. กัมม.) ทม 'ฝึก, ทรมาน'
	ยุญชิตพพณติ โยคค	(สิ่ง) อันเขาพึงประกอบ (กัมม. กัมม.) ยุช 'ประกอบ'
	ครหิตพพณติ คารยห	(กรรม) อันเขาพึงติเตียน (กัมม. กัมม.) ครห 'ติเตียน'
	ทาตพพณติ เทยย	(สิ่ง) อันเขาพึงให้ (กัมม. กัมม.) ทา 'ให้'

อ	ปฏี สํ ภิชชตีติ ปฏิสมภิทา (ปณณ)	อันแตกฉานดีโดยต่าง (กัตตุ. กัตตุ.) ปฏี- ส- ภิท 'แตก'
	หิตํ โกรตีติ หิตกกโร	ผู้ทำซึ่งประโยชน์แก่อกุล (กัตตุ. กัตตุ.) หิต-กร 'ทำ'
อาจารย์	นิสสาย นํ วสตีติ นิสสโย	(ศิษย์) เป็นที่อาศัยอยู่ (กัตตุ. กัมม.) นิ-สี 'อาศัย'
	สิกขีตีติ สิกขา	(ธรรมชาติ) อันเขาศึกษา (กัมม. กัมม.) สิกข 'ศึกษา, สำเหนียก'
	สิกขณํ สิกขา	การศึกษา (ภาว. ภาว.) สิกข 'ศึกษา, สำเหนียก'
อุปายะน	วินเตี เตนาติ วินโย	(บัณฑิต) เป็นเครื่องแนะนำ (ของบัณฑิต) (กัตตุ. กรณ.) วิ-นี 'นำไป'
ปเทเส	ปจรม ภาวติ เอตสฺมาติ ปกโว	(แม่น้ำ) เป็นแดนเกิดก่อน (แห่งแม่น้ำ) (กัตตุ. อปาทาน.) ป-ญ 'มี-เป็น'

อิ	อุทกํ ทธาตีติ อุทธิ	(ประเทศ) ผู้ทรงไว้ซึ่งน้ำ (ทะเล) (กัตตุ. กัตตุ.) อุท-ธา 'ทรงไว้'
	สนธิยตีติ สนธิ	(วาจา) อันเขาต่อ (กัมม. กัมม.) ส-ธา 'ต่อ'
	นิธิยตีติ นิธิ	(สมบัติ) อันเขาฝังไว้ (กัมม. กัมม.) นิ-ธา 'ฝัง' เป็น ปุ. โดยมาก.

ณ	กมมํ โกรตีติ กมมกาโร	ผู้ทำซึ่งการงาน (กัตตุ. กัตตุ.) กมม-กร 'ทำ'
	รุชชตีติ โรโค	(อาพาธ) ผู้เสียตแวง (กัตตุ. กัตตุ.) รุช 'เสียตแวง'
	วหิตพโพติ วาโห	(ภาระ) อันเขาพึงนำไป (กัมม. กัมม.) วท 'นำไป'
	ปจณํ ปาโก	ความหุง (ภาว. ภาว.) ปจ 'หุง, ต้ม'

กิเลเสณ	ทุสสตี เตนาติ โทโส	(ชน) เป็นเหตุประทุษร้าย (แห่งชน) (กัตตุ. กรณ.) ทุส 'ประทุษร้าย'
ปเทเส	อาวสนตี เอตถาติ อาวาโส (ภิกษุท.)	เป็นที่อาศัยอยู่ (แห่งภิกษุ ท.) (กัตตุ. อิกรณ.) อา-วส 'อยู่'

ติ	มณฺเฑตีติ มติ	(ปัญญา) ผู้รู้ (กัตตุ. กัตตุ.) มน 'รู้'
ปณณาย	มณฺเฑติ เอตถายาติ มติ	(ชน) เป็นเหตุรู้ (แห่งชน) (กัตตุ. กรณ.) มน 'รู้'
	มนนํ มติ	ความรู้ (ภาว. ภาว.) มน 'รู้'
	สรวตีติ สติ	(ธรรมชาติ) ผู้ระลึก (กัตตุ. กัตตุ.) สร 'ระลึก'
(ธรรมชาติ)	สรวติ เอตถายาติ สติ	(ชน) เป็นเหตุระลึก (แห่งชน) (กัตตุ. กรณ.) สร 'ระลึก'
	สรวณํ สติ	ความระลึก (ภาว. ภาว.) สร 'ระลึก'

	สมปชชิตพพาติ สมปตติ	(ธรรมชาติ) อันเขาพึงถึงพร้อม (กัมม. กัมม.) ส-ปท 'ถึง'
ภูมินา	คจฉณตี เอตถาติ คติ	(ชน ท.) เป็นที่ไป (แห่งชน ท.) (กัตตุ. อิกรณ.) คม 'ไป, ถึง'

ยุ	เจตยตีติ เจตนา	(ธรรมชาติ) ผู้คิด (กัตตุ. กัตตุ.) จิต 'คิด'
	กุชฌมติ สีเลนาติ โกธโน	ผู้โกรธโดยปกติ (กัตตุ. กัตตุ. ตัลลิสละ) กุธ 'โกรธ'
	ภญชิตพพณติ โภชน	(สิ่ง) อันเขาพึงกิน (กัมม. กัมม.) ภช 'กิน'
	คจฉิยเตติ คมน	ความไป (ภาว. ภาว.) คม 'ไป'
	โกโรตี เตนาติ กรณ	(ชน) เป็นเครื่องทำ (แห่งชน) (กัตตุ. กรณ.) กร 'ทำ'
วาจาย	สวณฺณยตี เอตถายาติ สวณฺณนา	(เนื้อความ) เป็นเครื่องอันท่านพรรณนาพร้อม (แห่งเนื้อความ) (กัมม. กรณ.) สว-ณณ 'พรรณนา'
จาเน	สยณตี เอตถาติ สยณ	(ชน ท.) เป็นที่นอน (แห่งชน ท.) (กัตตุ. อิกรณ.) ส 'นอน'

ตุ	กาตุ เพื่ออันทำ กร 'ทำ' คนตุ เพื่ออันไป คม 'ไป'	ปัจจัยนี้ลงในปจมาและจตุตถิวิภัตตินาม.
ตเว	กาตเว เพื่ออันทำ กร 'ทำ' คนตเว เพื่ออันไป คม 'ไป'	ปัจจัยนี้ลงในจตุตถิวิภัตตินาม.

รูป

-ย -> กम्म. -ย (อกัม) -> ภาว.
ตพพ -> กम्म นํ, ญ -> ภาว.

สาธนะ

นํ -> กम्म. เตน เอตถาย -> กรณ.
เอตสฺมา -> อปาทาน. เอตถ -> อิกรณ.

สมาส

แบ่งโดยกิจ มี 2

① ลุตต ลบวิภัตติ กฉินสุส ทุสส กฉินทุสส ผ้าเพื่อกฉิน

② อลุตต ไม่ลบวิภัตติ ทูเร นิทาน ทูเรนิทาน (วัตถุ)มีนิทานในที่ไกล

Ref. Pali Clinic
Designed. Puri
แก้ไข 15/10/68 19:34

แบ่งโดยชื่อ มี 6

① กัมมธารย

น.¹ + น.¹ (วิ.+น. / วิ.+วิ.)

วิเสสนบุพพบท (วิ. + น.)

วิเสสนุตฺรบท (น. + วิ.)

วิเสสนโณยบท (วิ. + วิ.)

วิเสสนปมบท

• อุปมานุพพบท (น. อิว + น.)

• อุปมานุตฺรบท (น. + น. อิว)

สัมภาวนบุพพบท (น. อิติ + น.)

อวธารณบุพพบท (น. เอว + น.)

มหนโต ปุริโส

มหาปุริโส

บุรุษใหญ่

สตโต วิเสโส

สตตวิเสโส

สัตตวิเศษ

สิตถ จ สมภูถ จ

สิตสมภูจ

ทั้งเย็น ทั้งเกลี้ยง

ทิพพ อิว จกขุ

ทิพพจกขุ

จักขุ เพียงดัง ทิพย์

ปญญา ปาสาทอ อิว

ปญญาปาสาทอ

ปัญญา เพียงดัง ปราสาท

ขตติโย (อห) อิติ มาโน

ขตติยมาโน

มานะ ว่า (เรา)เป็นกษัตริย์

สทฐา เอว ธนํ

สทฐาธนํ

ทรัพย์ คือ ศรัทธา

② ทิคุ

ปกติสังขยา + นาม.

• สมหาหาร

• อสมหาหาร

จตสโส ทิสา จตทุทิสํ

จตสโส ทิสา จตทุทิสา

ทิส ๔

ทิส ๔ ท.

นปฺ. เอก.

③ ตปฺปฺริส

นาม.²⁻⁷ + บทหลัง

ทุติยัตปฺปฺริส

สุขํ ปตฺโต

สุขปฺปตฺโต (ปุริโส)

(บุรุษ) ถึงแล้ว ซึ่งสุข

ตติยัตปฺปฺริส

อสุเสน (ยุตฺโต) รโถ

อสุสรโถ

รถ(เทียมแล้ว) ด้วยม้า

จตุตถัตปฺปฺริส

กฉินสุส ทุสสํ

กฉินทุสสํ

ผ้า เพื่อกฉิน

ปัมจมีตปฺปฺริส

โจรมหา ภยํ

โจรภยํ

ภัย แต่โจร

ฉัญจัตปฺปฺริส

รุกขสฺส สาขา

รุกขสาขา

กิ่ง แห่งต้นไม้

สัตตมีตปฺปฺริส

สํสาเร ทุกฺขํ

สํसारทุกฺขํ

ทุกข์ ในสงสาร

④ ทวันทว

นาม + นาม

*หมวดเดียวกัน

• สมหาหาร

• อสมหาหาร

สมโถ จ วิปสฺสนา จ

สมโถ จ วิปสฺสนา จ

สมถวิปสฺสนํ

สมถวิปสฺสนา

สมถะและวิปัสสนา

สมถะและวิปัสสนา ท.

นปฺ. เอก.

...และ...

⑤ อัปฺยยิภาว

อัปฺยย. + น.

• อุปสัคคปฺพกะ

• นิปาทปฺพกะ

นคฺรสฺส สมฺปิ

นคฺรสฺส พหิ

อุปนคฺรํ

พหินคฺรํ

ที่ไกลเคียงแห่งเมือง

ภายนอกแห่งเมือง

นปฺ. เอก.

นปฺ. เอก.

⑥ พหุพพิหิ

นาม¹ + นาม¹

ย²⁻⁷ โส

ตุลยาธิกรณพหุพพิหิ

ทุติยาพหุพพิหิ

อาคตา สมณํ

ยํ โส

อาคตสมณํ (อาราโม)

สมณะ ท. มาแล้ว

สุํอารามโต

อารามนั้น ชื่อว่า มีสมณะมาแล้ว

ตติยาพหุพพิหิ

วิสํ ปิตํ เยน

โส วิสํปิตํ

(สโร)

ยาพิช อันลูกศรโต ต้มแล้ว

ลูกศรนั้น ชื่อว่า มียาพิชอันต้มแล้ว

จตุตถิพหุพพิหิ

ทินฺโน สฺสโก ยสฺส

โส ทินฺนสฺสโก

(ราชา)

ส่วย (อันชน ท.) ถวายแล้ว

แต่พระราชโต

พระราชานั้น ชื่อว่า มีส่วยอันชนถวายแล้ว

ปัมจมิพหุพพิหิ

นิคฺคตา ชนา ยสฺมา

โส นิคฺคตชนํ

(คาโม)

ชน ท. ออกไปแล้ว

จากบ้านโต

บ้านนั้น ชื่อว่า มีชนออกไปแล้ว

ฉัญจิพหุพพิหิ

ชีเณฯ อาสวา ยสฺส

โส ชีเณฯสวํ

(ภิกขุ)

อาสวะ ท. ของภิกษุโต สิ้นแล้ว

ภิกษุนั้น ชื่อว่า มีอาสวะสิ้นแล้ว

สัตตมิพหุพพิหิ

พหุ นทฺิโย ยสฺมิ

โส พหุนทฺิโก

(ชนปโต)

แม่น้ำ ท. ในชนบทโต มาก

ชนบทนั้น ชื่อว่า มีแม่น้ำมาก

ฉัญจิอุปมาพหุพพิหิ

สฺวณฺณสฺส วณฺโณ อิว วณฺโณ ยสฺส

โส สฺวณฺณวณฺโณ

(ภควา)

วรรณะ ของพระผู้มีพระภาคโต เพียงดังวรรณะทอง พระผู้มีพระภาคนั้น ชื่อว่า มีวรรณะเพียงดังวรรณะแห่งทอง

ภินนาธิกรณพหุพพิหิ

อสิ หตฺเถ ยสฺส

โส อสิหตฺเถ (โยโร)

*วิภัตติต่างกัน

ตามมี ในมือ ของทหารโต

ทหารนั้น ชื่อว่า มีตามในมือ

สหบุพพบท พหุพพิหิ

สห มจฺเจเรน ยํ

วตฺตติตฺติ สมจฺเจรํ (จิตฺตํ)

สห + น.3 + วตฺตติตฺติ → ส (เป็นไปกับด้วย) + น.

จิตโต ย่อมเป็นไป กับ ด้วยความตระหนี่ เหตุนั้น จิตนั้น ชื่อว่า เป็นไปกับด้วยความตระหนี่

น บุปพบท กัมมธารย

น + นาม

น พุราหุมนโณ อพุราหุมนโณ

มิใช่พราหมณ์

มิใช่...

น บุปพบท พหุพพิหิ

นตฺถิ ต⁶ + น.¹ อิติ

นตฺถิ ตสฺส สโมติ อสโม

ผู้เสมอไม่มี แก่บุคคลนั้น เหตุนั้น บุคคลนั้น ชื่อว่า มีผู้เสมอหาไม่ได้

มี...หาไม่ได้

สามัญตัทธิต

โค ตะ รา ชา สะ จา พะ เส ตะ ปะ สัง ปู วิ

สูตรจำปัจจัยในตัทธิต

Designed. LP'Puri
แก้ไข 12/10/68 09:40

โคตต ⁸ 6+อปจัม เหล่ากอ ณ ณายน ณาน เณยุย ณิ ณิก ณว เณร ตรัตยาที ¹ 7+ชาโต (สูตรอยู่ด้านล่าง) ณิก ย่อม ณิก ของโคตต มา ราคาที ¹ 7+ชาโต เกิดแล้ว ณ เณรมีราคา ชาตาที ³ 7+ชาโต เกิดแล้ว อิม อีย กีย การเกิดมัน อิม อีย กีย สูตรจำ โคตต เริ่ม ณ ปิดท้ายด้วย เณร ณ กับ เณยุย เป็นเพื่อนกัน นานๆ (ณายน ณาน) ณิ เป็นคนใต้, ณิก ตามมาติดๆ, ณ พุดไม่เพราะ ณ ะ (ณว)	สมุห ³ 6ท.+สมุโห ประชุม กณ ณ ตา ไปด้วยกัน นะ หลวงตา (เณรกับหลวงตา) (สลับกับภาวตัทธิต ที่ 3 ตัวล่าง) จาน ¹ 6+จัน ที่ตั้ง อีย คนมีฐานะชอบเรียกคนอื่นว่า อีย พหุล ¹ 1+อสุส พหุล มาก อาลุ คล้องจองสลับกัน หุละ อาลุ เสฏฺฐ ⁵ ตร ตม อียิสฺส อีย อิกฺข เสร็จจึ้นกับตำรวจ ตม ที่เหลือ 3 อี	ตทฺสสฺตติ ⁹ 1+อสุส อตฺถิติ มีอยู่ วี ส สี อิก อี ร วนฺตุ มนฺตุ ณ (สูตรอยู่ด้านล่าง) ปกติ ¹ 3+ปกต สำเร็จแล้ว มย คนปกติมีศีล มะยังภักต สังขยา ¹ 1ท.+ปริมาณานิ อสุสาติ ปริมาณ ก สังขยาน่ากิน ปุรณ ⁵ 6ท.+ปุรโณ/ณิ เป็นที่เต็ม ติย ถ จ ม อี ติยะ ถุง จาน มะอี วิภาค ² 3ท.+วิภาเคหิ โดยส่วน ธา โส ภาคะ คล้องจองกับ ธา โส
--	---	---

ภาวตัทธิต

6

6+ภาโว

ความเป็น

ตฺต **ณฺย** **ตฺตน**
ตา **ณ** **กณ**

ตต นะยะ ตตนะ (ภาวเว่อ ของลมตต)
 หลวงตา นำหน้า เณร(ณ) ไปด้วยกัน (กณ)

อภยตัทธิต

2

3+ปกาเรน

โดยประการ

ธา **ถ**

คนตกอภ อนาคต มีแค่ ธา กับ ถ

สูตรจำ ตทฺสสฺตติ

วี ร คนกล้า นำหน้า2แถว
 อี เณร (ณ) อยู่หลัง
 สระ(ณม) ซี่ อิก (ส สี อิก)
 สระทุกวัน (วนฺตุ) ไม่นั้นจะ เหม็นตุ (มนฺตุ)

รูปวิเคราะห์นามกิตก์

กิตปัจจัย

กวิ	สยั ภาวตีติ สยมญ	ผู้เป็นเอง (กัตตุ. กัตตุ.) สย-ญ ‘เป็น’
	อุเรน คจฉตีติ อุโรโค	ผู้ไปด้วยออก (กัตตุ. กัตตุ.) อุร-คม ‘ไป’
	สั สฎฐุ ขนตีติ สงโข	ผู้ขุดตี (กัตตุ. กัตตุ.) ส-ขน ‘ขุด’
ณิ	ธมมံ วทตี สีเลนาติ ธมมวาที	ผู้กล่าวซึ่งธรรมโดยปกติ (กัตตุ.กัตตุ. ตัลลิสละ) ธมม-วท ‘กล่าว’
	ปาปํ โกรตี สีเลนาติ ปาปการี	ผู้ทำซึ่งบาปโดยปกติ (กัตตุ.กัตตุ. ตัลลิสละ) ปาป-กร ‘ทำ’
	ธมมํ จรตี สีเลนาติ ธมมจารี	ผู้ประพฤติซึ่งธรรมโดยปกติ (กัตตุ. กัตตุ. ตัลลิสละ) ธมม-จร ‘ประพฤติ’
ณวุ	เทตีติ ทายโก	ผู้ให้ (กัตตุ. กัตตุ.) ทา ‘ให้’
	เนตีติ นายโก	ผู้นำไป (กัตตุ. กัตตุ.) นี ‘นำไป’
	อนุสาสตีติ อนุสาสโก	ผู้ตามสอน (กัตตุ. กัตตุ.) อนุ-สาส ‘สอน’
ตจ	สุณาตีติ สาวโก	ผู้ฟัง (กัตตุ. กัตตุ.) สุ ‘ฟัง’
	โกโรตีติ กตตา	ผู้ทำ (กัตตุ. กัตตุ.) กร ‘ทำ’
	วทตีติ วตตา	ผู้กล่าว (กัตตุ. กัตตุ.) วท ‘กล่าว’
ณวุ	ชานาตีติ ฌาตา	ผู้รู้ (กัตตุ. กัตตุ.) ฌา ‘รู้’
	ธารตีติ ธาตา	ผู้ทรงไว้ (กัตตุ. กัตตุ.) ธร ธา ‘ทรงไว้’
ณวุ	ปารํ คจฉตี สีเลนาติ ปารค	ผู้ถึงซึ่งฝั่งโดยปกติ (กัตตุ. กัตตุ. ตัลลิสละ) ปาร-คม ‘ถึง’
	วิชานาติ สีเลนาติ วิญญ	ผู้รู้วิเศษโดยปกติ (กัตตุ. กัตตุ. ตัลลิสละ) วิ-ฌา ‘รู้’
	ภิกขตี สีเลนาติ ภิกข	ผู้ขอโดยปกติ (กัตตุ. กัตตุ. ตัลลิสละ) ภิกข ‘ขอ’

กิจปัจจัย

ช	ทุกเขน ภริยตีติ ทุกกร	อันเขาทำได้โดยยาก (กัมม. กัมม.) ทุ-กร ‘ทำ’
	สุเขน ภริยตีติ สุโร	อันเขาเลี้ยงได้โดยง่าย (กัมม. กัมม.) สุ-กร ‘เลี้ยง’
	ทุกเขน รกขยตีติ ทุรกข	อันเขารักษาได้โดยยาก (กัมม. กัมม.) ทุ-รกข ‘รักษา’
ณวุ	กาตพพณติ การีย	อันเขาพึงทำ (กัมม. กัมม.) กร ‘ทำ’
	เนตพพณติ เนยย	อันเขาพึงนำไป (กัมม. กัมม.) นี ‘นำไป’
	วตตพพณติ วชช	อันเขาพึงกล่าว (กัมม. กัมม.) วท ‘กล่าว’
ณวุ	ทมิตพโพติ ทมโม	อันเขาพึงทรมาน (กัมม. กัมม.) ทม ‘ฝึก, ทรมาน’
	ยุณชิตพพณติ โยคค	อันเขาพึงประกอบ (กัมม. กัมม.) ยุช ‘ประกอบ’
	ครหิตพพณติ คารยห	อันเขาพึงติเตียน (กัมม. กัมม.) ครห ‘ติเตียน’
ณวุ	ทาตพพณติ เทยย	อันเขาพึงให้ (กัมม. กัมม.) ทา ‘ให้’

อ	ปฏี สั ภิชชตีติ ปฏิสมภิทา	อันแตกฉานดีโดยต่าง (กัตตุ. กัตตุ.) ปฏี-ส-ภิท ‘แตก’
	หิตํ โกรตีติ หิตกกโร	ผู้ทำซึ่งประโยชน์แก่อุกุล (กัตตุ. กัตตุ.) หิต-กร ‘ทำ’
	นิสสาย นั วสตีติ นิสสโย	เป็นที่อาศัยอยู่ (กัตตุ. กัมม.) นิ-ส ‘อาศัย’
อ	ลิกขยตีติ ลิกขา	อันเขาศึกษา (กัมม. กัมม.) ลิกข ‘ศึกษา, สำเหนียก’
	ลิกขนํ ลิกขา	การศึกษา (ภาว. ภาว.) ลิกข ‘ศึกษา, สำเหนียก’
	วินตี เตนาติ วินโย	เป็นเครื่องแนะนำ (ของบัณฑิต) (กัตตุ. กรณ.) วิ-นี ‘นำไป’
อ	ปจณํ ภาวตี เอตสฺมาติ ปกโว	เป็นแดนเกิดก่อน (แห่งแม่น้ำ) (กัตตุ. อปาทาน.) ป-ญ ‘มี-เป็น’
	อุทกํ ทธาตีติ อุทธี	ผู้ทรงไว้ซึ่งน้ำ, ทะเล (กัตตุ. กัตตุ.) อุท-ธ ‘ทรงไว้’
	สนธิยตีติ สนธิ	อันเขาต่อ (กัมม. กัมม.) ส-ธ ‘ต่อ’
อ	นิธียตีติ นิธิ	อันเขาฝังไว้ (กัมม. กัมม.) นิ-ธ ‘ฝัง’ เป็น ปุ. โดยมาก.
	กมมํ โกรตีติ กมมกาโร	ผู้ทำซึ่งการงาน (กัตตุ. กัตตุ.) กมม-กร ‘ทำ’
	รุษชตีติ โรโค	ผู้เสียดแทง (กัตตุ. กัตตุ.) รุช ‘เสียดแทง’
ณ	วหิตพโพติ วาโห	อันเขาพึงนำไป (กัมม. กัมม.) วท ‘นำไป’
	ปจณํ ปาโก	การหุง (ภาว. ภาว.) ปจ ‘หุง, ต้ม’
	ทุสสตี เตนาติ โทโส	เป็นเหตุประทุษร้าย (แห่งชน) (กัตตุ. กรณ.) ทุส ‘ประทุษร้าย’
อ	อวสนตี เอตถาติ อวาโส	เป็นที่อาศัยอยู่ (แห่งภิกษุ ท.) (กัตตุ. อธิกรณ.) อว-วส ‘อยู่’
	มณฺเฑตีติ มติ	ผู้รู้ (กัตตุ. กัตตุ.) มน ‘รู้’
	มณฺเฑติ เอตถายาติ มติ	เป็นเหตุรู้ (แห่งชน) (กัตตุ. กรณ.) มน ‘รู้’
อ	มนนํ มติ	การรู้ (ภาว. ภาว.) มน ‘รู้’
	สรตีติ สติ	ผู้ระลึก (กัตตุ. กัตตุ.) สร ‘ระลึก’
	สรตี เอตถายาติ สติ	เป็นเหตุระลึก (แห่งชน) (กัตตุ. กรณ.) สร ‘ระลึก’
อ	สรณํ สติ	การระลึก (ภาว. ภาว.) สร ‘ระลึก’
	สมปชชิตพพาติ สมปตติ	อันเขาพึงถึงพร้อม (กัมม. กัมม.) ส-ปท ‘ถึง’
	คจฉณตี เอตถาติ คติ	เป็นที่ไป (แห่งชน ท.) (กัตตุ. อธิกรณ.) คม ‘ไป, ถึง’
อ	เจตยตีติ เจตนา	ผู้คิด (กัตตุ. กัตตุ.) จิต ‘คิด’
	กุชฌณตี สีเลนาติ โกธโน	ผู้โกรธโดยปกติ (กัตตุ. กัตตุ. ตัลลิสละ) กุธ ‘โกรธ’
	ภณฺชิตพพณติ โภชน	อันเขาพึงกิน (กัมม. กัมม.) ภช ‘กิน’
อ	คจฉยเตติ คมน	การไป (ภาว. ภาว.) คม ‘ไป’
	โกรตี เตนาติ กรณ	เป็นเครื่องทำ (แห่งชน) (กัตตุ. กรณ.) กร ‘ทำ’
	สวณฺณยตี เอตถายาติ สวณฺณนา	เป็นเครื่องอันท่นพรรณนาพร้อม (แห่งเนื้อความ) (กัมม. กรณ.) สว-ณณ ‘พรรณนา’
อ	สยณตี เอตถาติ สยณ	เป็นที่นอน (แห่ง ชน ท.) (กัตตุ. อธิกรณ.) ส ‘นอน’

อ กาทู เพื่ออันทำ กร ‘ทำ’ คนตุ เพื่ออันไป คม ‘ไป’ ปัจจัยนี้ลงในปจมาและจตุตถวิภัตตินาม.
อ กาทเว เพื่ออันทำ กร ‘ทำ’ คนตเว เพื่ออันไป คม ‘ไป’ ปัจจัยนี้ลงในจตุตถวิภัตตินาม.

ประโยคที่แทรกมาด้านหน้า หรือภายในประโยคหลัก

วิภัติ 6 , 7
ประธาน
วิภัติ 6 **เมื่อ**
วิภัติ 7 **ครั้นเมื่อ**

+

วิภัติ 6 , 7
กิริยาภิตก
วิภัติเดียวกับประธาน
อนุต , มาน (อยู่) ต (แล้ว)

ประธานวิภัติ 6 (ประโยคอาหาร)

วิภัติ 6 กิริยาภิตก วิภัติ 6
ทารกสุส โรหนุตสุส, ปีตา ปพุพชิ
เมื่อเด็ก ร้องให้อยู่ อ.บิดา บวชแล้ว

ประธานวิภัติ 7 (ประโยคลักษณ)

วิภัติ 7 กิริยาภิตก วิภัติ 7
ทารก โรหนุตสุมิ, มาตา ตัม ขรึ ปาเยติ
ครั้นเมื่อเด็ก ร้องให้อยู่ อ.มารดา ยังเด็กนั้น ย่อมให้ดื่ม ซึ่งน้ำนม

วิภัติ 7 วิภัติ 3 กิริยาภิตก วิภัติ 7
เอว (วจน) (บุคคลเลน) วุตเต, ปุริโส ปฏิวจัน น เทติ
ครั้นเมื่อคำ อย่างนั้น อันบุคคล กล่าวแล้ว อ.บุรุษ ย่อมไม่ให้ ซึ่งคำตอบ

ข้อควรระวัง

ถ้ากิริยาภิตก**เข้าสมาส** จะไม่สามารถใช้เป็น กิริยาประโยคแทรกได้
ต้องโยค **สนฺเต** (แปลว่า มีอยู่) มาคุมประโยคแทน โดยทำเป็น**วิภัติกัตตา**
(หรือ สนฺตินาย กรณียิตถิลิงค์) วิภัติ 7 กิริยาภิตก วิภัติ 7

ปิตริ กาลกเต สนฺเต
ครั้นเมื่อบิดา เป็นผู้มีกัลยาณะกระทำแล้ว มีอยู่

1.อุปมาลึงคัตตะ

อุปมาทั้งประโยค แปลหลังคุมพากย์

วิภัตติ1 **วีย** + กิริยาคุมพากย์

ราวกะ อ. อยู่

เทว อภิขีนิ วิภัตติ1 (โยคเอง) วิภัตติ1 กิริยาคุมพากย์
(วิธฌายนฺติ) ที่ปัสสิขา **วีย** วิธฌายีสุ

อ. ตา ท. สอง **ดับแล้ว** ราวกะ อ. เปลวแห่งประทีป **ดับอยู่**

2.อุปมาวิเสสณะ

อุปมาเป็นบทขยายคำนาม แปลต่อจากคำนั้น

วิภัตติ1-7 + วิภัตติ1-7 **วีย**

ผู้/ตัว/อัน ราวกะว่า

วิภัตติ1 วิภัตติ1
เต ชนา **อุปสุสนฺตา** **วีย** อตฺตโน กมฺมเมว กโรนฺติ

อ. ชน ท. เหล่านั้น **ผู้ราวกะว่า**ไม่เห็นอยู่ **กระทำอยู่** ซึ่งการงานของตน นั้นเที่ยว

3.อุปมาวิกตีกัตตา

อุปมานั้นวิภัตติ 1

วิภัตติ1 + วิภัตติ1 **วีย** หุตฺวา หุ ภาต
ภู ภาต
หรือ อสุ ภาต

เป็นราวกะว่า เป็น

นิโครธรุกฺขสุส วิภัตติ1 สาขาวิภูปปลาสาณิ วิภัตติ1 โสวณฺณมยานิ **วีย** อเหสุ

อ. กิ่งและคาบ ท. ของต้นไทร **เป็นราวกะว่า**สำเร็จแล้วด้วยทอง ได้เป็นแล้ว

4.อุปมาวิกตีกัมมะ

อุปมานั้นวิภัตติ 2

วิภัตติ2 + วิภัตติ2 **วีย** กตฺวา กร ภาต
จร ภาต
หรือ

กระทำให้เป็นราวกะว่า

วิสาชา วิภัตติ2 สกลนครวาสโน (ชเน) วิภัตติ2 ฌาตเก **วีย** อกาสิ

อ. นางวิสาชา **ได้กระทำแล้ว** ซึ่งชน ท. ผู้อยู่ในพระนครทั้งสิ้นโดยปกติ ให้เป็นราวกะว่า **ชาติ**

1. กาล - ฐาน - ศัพท์เวลาสถานที่

นามกิตก์-กาล ^{ยุ ปัจจัย (ลงท้าย ณ , น)}
อตฺตโน **ค**มน**กา**เล
ใน**กาล** เป็น**ที่**ไป **แห่ง**ตน

^{ยุ ปัจจัย (ลงท้าย ณ , น)}
อตฺตโน **ค**มน**จา**เน
ใน**ที่** เป็น**ที่**ไป **แห่ง**ตน

กริยากิตก์-กาล ^{ต ปัจจัย}
อตฺตโน **ค**ต**กา**เล
ใน**กาล** **แห่ง**ตน **ไป**แล้ว

^{ต ปัจจัย}
อตฺตโน **ค**ต**จา**เน
ใน**ที่** **แห่ง**ตน **ไป**แล้ว

คุณนาม-กาล ^{คุณนาม}
อตฺตโน **ม**ห**ล**ล**ก**กาเล
ใน**กาล** **แห่ง**ตน **เป็น**คน**แก่**

^{คุณนาม}
ต**ส**ส ปุ**ต**ต**ส**ส **โส**ฬ**ส**ว**ส**ส**กา**เล
ใน**กาล** **แห่ง**บุตร**นั้น** มี**กาล**ฝ**น**สิ**บ**ห**ก**

2. ภาว ศัพท์ - ภาวตัทธิต (ตุต ฌย ตุตฺน ตา ฌ กณฺ)

นามนาม-ภาว (ความเป็น แห่ง นามนาม)

ปุตุตภาว **อรหตุต**
ความเป็นแห่งบุตร ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์

นามกิตก์-ภาว (ความเป็น คือ อัน ธาตุ)

ยุ ปัจจย (ลงท้าย ฌ , น)
คฺมนภาว
ความเป็นคืออันไป

คุณนาม หรือ ต-ภาว (ความที่ แห่ง... เป็นผู้ คุณนาม หรือ ต)

วิภัตติ 6 ต ปัจจย
อตฺตโน คตภาว
ความที่แห่งตนเป็นผู้ไปแล้ว

อตฺติ หรือ นตฺติ-ภาว (ความที่ แห่ง... มีอยู่ หรือ ไม่มีอยู่)

วิภัตติ 6
ภิกฺขุณฺ อตฺติภาว
ความที่แห่งภิกษุ ท . มีอยู่

กิริยากิตก์-ภาว (ความที่ แห่ง... เป็น...)

วิภัตติ 6 (สกัมมธาตุ + ต-กัมมวาทก)
กิจฺจํ (อตฺตนา) กตตุตา
เพราะความที่ แห่งกิจ ท. เป็นกิจ อันตน กระทำแล้ว

วิภัตติ 6 (ธาตุ + เหตุปัจจย + ต-เหตุกัมมวาทก)
กมฺมานํ (อตฺตนา) การิตตาย
เพราะความที่ แห่งกรรม ท. เป็นกรรม อันตน ให้กระทำแล้ว

ศัพท์สมาส ที่น่าสนใจ

Ref. Pali Clinic
Designed. Puri & NN
แก้ไข 06/03/68 16:56

สำนวนที่มักจะเป็นประโยค **วิกติกัตตา** ส่วนใหญ่ไม่มีคุณพากย์
ต้องโยค ธาตุที่แปลว่า **มี** หรือ **เป็น**

ศัพท์ที่มี **ปุปฺพ** อยู่ด้านหลัง แปลว่า **เคย...**

วิภัติ 3
มยา เอวรูปโป นาม ปพฺพชิตो ^{ดู บังญัติ สกัมมธาตุ} น ทิฏฺฐ^{กิริยาคุณพากย์}ปุปฺพโ (โหติ) ๗
อ.บรรพชิต ชื่อ ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป **เป็นผู้อันเราไม่เคยเห็นแล้ว** ย่อมเป็น ๗

ศัพท์ที่มี **สทิส** อยู่ด้านหลัง แปลว่า **เช่นกับด้วย...**

^{กิริยาคุณพากย์}
ปาปกมฺมํ นาม เอตํ ชีร^{กิริยาคุณพากย์}สทิสํ (โหติ) ๗
ชื่อ อ.กรรมอันลามกนั้น **เป็นเช่นกับด้วย**น้ำนม ย่อมเป็น ๗

ศัพท์ที่มี **กาม** อยู่ด้านหลัง แปลว่า **ผู้ใคร่...**

^{กิริยาคุณพากย์}
อหํ โลกํ ฆมฺมกถํ โสตุ^{กิริยาคุณพากย์}กาโม อมุ^{กิริยาคุณพากย์}หิ ๗
อ.กระผม **เป็นผู้ใคร่**เพื่ออันพึง ซึ่งธรรมกถา หน้อยหนึ่ง ย่อมเป็น ๗

ศัพท์ที่มี **อภิมุข** อยู่ด้านหลัง แปลว่า **ผู้มีหน้าเฉพาะต่อ...**

^{กิริยาคุณพากย์}
ชมฺพุโก อุตฺถวาทาภิมุ^{กิริยาคุณพากย์}โข (โหติ) ๗
อ.ชัมพุกะ **เป็นผู้มีหน้าเฉพาะต่อ**ลมในเบื้องบน ย่อมเป็น ๗

ศัพท์ที่มี **อนุจฺฉวิก** อยู่ด้านหลัง แปลว่า **สมควร**

^{กิริยาคุณพากย์}
เอวรูปา อयํ สมฺปตฺติ เอติสสา วิสาขาย ^{กิริยาคุณพากย์}อนุจฺฉวิกา (โหติ) ๗
อ.สมบัติ นี้ อันมีอย่างนี้เป็นรูป **เป็นสมบัติสมควร** แก่ทางวิสาขา นั้น ย่อมเป็น ๗

*คำว่า **เป็นสมบัติ** เกิดจากการนำตัวประธานมาแปลหนุนให้เป็นวิกติกัตตา คล้ายๆ เป็นผู้ เป็นตัว เป็นอัน

มีวิธีการใช้ 3 แบบ

1 ย..... , ต..... เวลาแปล ให้เรียง ...ใด ...นั้น

หากมี ย ศัพท์ มาประโยคที่ 1 ต้องแปล ต ศัพท์ มารับในประโยคที่ 2 เสมอ

โย ทุกฺขา มุจฺจิตฺกาโม, โส มยา สทฺธิ อาคจฺจตุ ฯ

อ.บุคคลใด เป็นผู้ใคร่เพื่อการพ้น จากทุกข์ ย่อมเป็น, อ.บุคคลนั้น จงมา กับ ด้วยเรา ฯ

“เสโล ยถา เอกมโน วาเตน น สมิริติ, เอวํ นิหฺนฺทาปสํสาสุ น สมินฺชนฺติ
ปณฺธิตาติ. ฯ

อ.ภูเขาหิน อันเป็นแท่งที่บอันเดียว ย่อมไม่สะเทือน ด้วยลม ฉันใด, อ. บัณฑิต ท. ย่อม
ไม่เอนเอียง ในเพราะอันนิหิตาและ อันสรเรธิว ท. ฉันนั้น ดังนี้ ฯ

2 ต..... , ย..... เวลาแปล ให้เรียง ...ใด ...นั้น

ให้แปลประโยค ย ศัพท์ ก่อน ต ศัพท์

น ตํ ชิตํ สารุ ชิตํ ยํ ชิตํ อวชียติ
ตํ โข ชิตํ สารุ ชิตํ ยํ ชิตํ นาวชียตีติ ฯ

อ.ความชนะใด ย่อมกลับแพ้ อ.ความชนะ นั้น เป็นความชนะ อันดี (ย่อมเป็น) หามิได้
อ.ความชนะใด ย่อมไม่กลับแพ้ อ.ความชนะนั้นแล เป็นความชนะ อันดี (ย่อมเป็น) ดังนี้ ฯ

เอวํ ตา วฑฺฒเส; ยา โส “เตนหิ อิมํ สหสฺสํ คณฺหาหีติ ภณฺทิกํ
อุปเนสิ. ฯ

อ. บุรุษนั้น (กล่าวแล้ว) ว่า ถ้าอย่างนั้น อ. ท่าน จงรับ ซึ่งพันแห่งทรัพย์ นี้ ดังนี้ น้อมเข้าไป
แล้ว ซึ่งห่อมีกัณเฑาะ เพียงใด (อ.มนุษย์ ในชนบทนั้น ยังราคา) ให้เจริญแล้ว เพียงนั้น
ด้วยประการฉะนี้ ฯ

3 ต.... ย.... ต.... เวลาแปล ให้เรียง ...นั้น ...ใด ...นั้น

ให้แปลประโยค ต ด้านหน้าประโยค ย จนหมด, แล้วแปลประโยค ย ให้จบ,
จากนั้นแปลประโยค ต ที่วางไว้หลังประโยค ย จนจบ
ลักษณะการแปลคล้ายๆ ประโยคแทรก

สา(มลลิกา), ยทา สพฺเพ (รตา) เอโก วีย หุตฺวา ปณฺณายีสุ, ตทา
“เอกเมว สามิ รทสีสํ ปณฺณายตีติ อาห ฯ

อ.นางมลลิกา นั้น ในกาลใด อ.รท ท. ทั้งปวง ย่อมปรากฏ เป็นราวกะว่า เป็นคันเดียวกัน
ในกาลนั้น กล่าวแล้ว ว่า ข้าแต่หนาย องอนแห่งรท อันเดียวกัน นั้นเทียว ย่อมปรากฏ ดังนี้ฯ

โส ตโต ปฏฺจาย ยทา ปาณียํ น ลภติ, ตทา ตตฺถเภาว คจฺจติ. ฯ
(อ.ภิกษุ) นั้น ย่อมไม่ได้ ซึ่งน้ำอันบุคคลพึงดื่ม ในกาลใด, ย่อมไป (ในที่) นั้นนั้นเทียว
ในกาลนั้น จำเดิม (แต่กาล) นั้น ฯ

สระ ๘

ลหุ
รัสสะล้วน

ครุ
หมีละ้วน
+
รัสสะที่มีพยัญชนะสังโยค
และโนคหิตอยู่เบื้องหลัง

รัสสะ
สั้น

หมีละ
ยาว

วรรค ๒๕

อวรรค ๘

อโฆสะ
ไม่ก้อง

โฆสะ
ก้อง

อโฆสะ
ไม่ก้อง

โฆสะเสสิมุตติ

สิถิล ๑

ธนิต ๒

สิถิล ๓

ธนิต ๔

นาสิก ๕

อ

อา

เอ
อ+อิ

อิ

อี

โอ
อ+อุ

อุ

อู

ก

ข

ค

ฌ

ง

ห

จ

ฉ

ช

ฌ

ญ

ย

ฎ

จ

ฌ

ฌ

ณ

ร ฬ

ต

ถ

ท

ธ

น

ล ฬ
ว

ส

ป

ผ

พ

ภ

ม

๐
นิคฺคหิต

นาสิกฺกฺจจจฺจํ

นาสิกกา
จมูก

ผังสมัชชฌายาภิธาน

จาน ๖
ที่ตั้งที่เกิดของอักษระ

กรณ ๔
ที่ทำอักษระ

กณฺจชา

กณฺโจ
คอ

สกกฺจจฺจํ
จันของตน

ตาลุชา

ตาลุ
เพดาน

ชีวฺหามฺชฺฌํ
ท่ามกลางลิ้น

มฺหุทธชา

มฺหุทธา
ศีรษะ/ปุ่มเหงือก

ชีวฺโหปคฺคํ
ถัดปลายลิ้นเข้ามา

ทนฺตชา

ทนฺโต
ฟัน

ชีวฺหคฺคํ
ปลายลิ้น

โอฏฺฐชา

โอฏฺฐโจ
ริมฝีปาก

สกกฺจจฺจํ
จันของตน

นาสิกฺกฺจจจฺจํ

นาสิกกา
จมูก

สกกฺจจจฺจํ
จันของตน

เอ เกิดที่ คอ และ เพดาน เรียกว่า กณฺจตาลุโข

โอ เกิดที่ คอ และ ริมฝีปาก เรียกว่า กณฺโจฏฺฐโข

ว เกิดที่ ฟัน และ ริมฝีปาก เรียกว่า ทนฺโตฏฺฐโข

ง ญ ณ น ม เกิดที่จันของตน และ จมูก เรียกว่า สกกฺจจจฺจํนาสิกจจฺจํ

(สุตร ทคกัณฺธ์
ทะลฺลเพดาน
มุตฺตลมาทีเหวีก)

(สุตร ทา-โห-หค)

พยานะที่ ๕ ช้อนหน้าพยานะในวรกของตนได้ทั้ง ๕ ตัว ยกเว้น ง ช้อนหน้าตัวเองไม่ได้

สมณญาณิธาน (แบบฝึกหัด)

Ref. PaliDict
Designed. Puri & NN
แก้ไข 06/01/69 08:47

บาลีไวยากรณ์ แบ่งเป็น ภาค คือ ๕

อักขรวิธี ว่าด้วย..... จัดเป็น คือ

..... แสดงชื่อ.....

..... ต่อ..... ๕

วจีวิภาค แบ่งคำพูดออกเป็น ส่วน คือ ๕

.....กิตติ กิตติ ชื่อ อักษระ แปลว่า ๑ ๑ ๕

อักษระเบื้องต้น ตัว ตั้งแต่ ชื่อว่า ๕

สระ และ..... ๕

สระ ตัวนี้ ชื่อว่า เพราะ..... ๕

อักษระที่เหลือนอกจากสระนั้น ตัว มี ชื่อ ๕

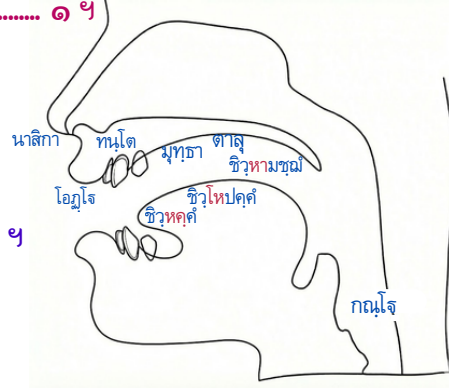
คำว่า พยัญชนะ แปลว่า ๕

อักษระเหล่านี้ ชื่อว่า เพราะ..... ๕

นิคคหิต แปลว่า ๕

พยัญชนะวรรค มี ตัว คือ ๕ เรียกว่า วรรค เพราะ ๕

พยัญชนะอวรรค มี ตัว คือ ๕ เพราะ ๕

ผังสมณญาณิธาน

ผังสมัญญาภีธาน

แม่	หน้า								
		+							
		ไม่ก้อง		ก้อง			ไม่ก้อง		
สั้น	ยาว	๑	๒	๓	๔	๕			
				</					

เอ เกิดที่ และ เรียกว่า

โอ เกิดที่ และ เรียกว่า

..... เกิดที่ และ เรียกว่า

..... เกิดที่ฐานของตน และ จมูก เรียกว่า

พยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ คือ และ ๕ ตัวนี้ เป็น มีเสียง.....

พยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ ในวรรคทั้ง ๕ คือ และ ๕ ตัวนี้ เป็น มีเสียง.....

พยัญชนะที่ ๑ ข้อนหน้าพยัญชนะที่ และที่ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะที่ ๓ ข้อนหน้าพยัญชนะที่ และที่ ในวรรคของตนได้

พยัญชนะที่ ๕ ข้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ตัว ยกเว้น ข้อนหน้าตัวเองไม่ได้

(สูตร ทศกัณฐ์
ทะลุเพดาน
มุดลงมาที่เหงือก)

(สูตร หว-ห-หค)

สนธิ

คือ การต่อศัพท์และอักษรให้เนื่องกันด้วยอักษร

เพื่อจะย่นอักขระให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันท และทำคำพูดให้สละสลวย

Designed. Puri & NN

แก้ไข 25/01/69 23:20

การต่อมี ๒ คือ ๑. ต่อศัพท์ที่มีวิภัติให้เนื่องด้วยศัพท์ที่มีวิภัติ

เช่น จตฺตารอ-อิม → จตฺตารอเม

๒. ต่อบทสมาส ย่นอักขระให้น้อยลง

เช่น กต-อุปการ → กโตปการ

สนธิกิริยาปรกรณ์ มี ๘ อย่าง

สนธิ	กิริยา	ปรกรณ์	มี ๘ อย่าง	สระ	พยัญชนะ	นิคคหิต
โลโป	ลบ			✓	✓	✓
อาเทโส	แปลง			✓	✓	✓
อาคโม	ลงตัวอักษรใหม่			✓	✓	✓
วิกาโร	ทำให้ผิดจากของเดิม			✓		
ปกติ	ปรกติ			✓	✓	✓
ทีโหม	ทำให้ยาว			✓		
รสฺสํ	ทำให้สั้น			✓		
สญฺโงโค	ซ้อนตัวอักษร				✓	

โลป ลบ

สระสนธิ

ลบสระหน้า

โนหิ - เอตํ → โนเหตํ

ลบสระหลัง

กินฺนุ - อิม → กินฺนุมา

พยัญชนะ

ลบพยัญชนะที่ซ้อนกัน

สนธิ

เอว - อสฺส → เอวส

นิคคหิต

ลบนิคคหิต

สนธิ

ตาสํ - อหํ → ตาสาหํ

อาเทส แปลง

สระสนธิ

แปลงสระหน้า เป็นพยัญชนะ

อิ , เอ → ย อคฺติ - อาคารํ → อคฺยาคารํ
เม - อยํ → มฺยายํ

อุ , โอ → ว จกฺขุ - อาปาถํ → จกฺขฺวปาถํ
อถฺโข - อสฺส → อถฺขฺวสฺส

แปลงสระหลัง เป็นพยัญชนะ

อิ , เอ → ริ ตถา - อิว → ตถริว

พยัญชนะสนธิ

แปลง ติ เป็น จ

ติ → จ อติ - เอว → อิจฺเจว

นิคคหิตสนธิ

สระอยู่หลัง แปลงเป็น ม หรือ ท

ม ตํ-อหํ → ตมหํ ท เอตํ-อโวจ → เอตทโวจ

นิคคหิตสนธิ (ต่อ)

พยัญชนะอยู่หลัง แปลงเป็น พยัญชนะที่สุदारรรค

- ง เอว - โข → เอวฺงโข
- ฌ ฌมฺ - จเร → ฌมฺฌจเร
- ณ สํ - จิตฺติ → สณฺจิตฺติ
- น ตํ - นิพฺพุตํ → ตนฺนิพฺพุตํ
- ม จิรํ - ปวสํ → จิรมฺปวสํ

เอ , ห อยู่หลัง แปลงเป็น ฌ

เอ , ห → ฌ ปจฺจตฺตํ - เอว → ปจฺจตฺตณฺเฌว

ย อยู่หลัง แปลงเป็น ฌ กับ ย เป็น ฌย

ย → ฌย สํ - โยโค → สณฺโงโค

อาคม ลงตัวอักษรใหม่

สระสนธิ

ลง อ หรือ โอ อาคม

ลบ โอ ลง อ โส - สิลฺวา → สสิลฺวา

ลบ อ ลง โอ ปร - สหสฺสํ → ปโรสหสฺสํ

พยัญชนะสนธิ

ลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว

ย ยถา - อิทํ → ยถายิทํ

พ ฌ - อายตณํ → ฌพายตณํ

ร สพฺภิ - เอว → สพฺภิเรว

นิคคหิตสนธิ

จกฺขุ - อุทปาติ → จกฺขฺวุทปาติ

ย
ว
ม
ท
น
ด
ร
พ

วิการ ทำให้ผิดจากของเดิม

สระสนธิ เท่านั้น

- อิ → เอ มฺนิ - อาลโย → มฺเนลโย
- อุ → โอ ส - อตฺถิ → สอฺตฺถิ

สญฺโงโค ซ้อนตัวอักษร

พยัญชนะสนธิ เท่านั้น

ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกัน

อิธ - ปโมทติ → อิธปฺปโมทติ

ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกัน

เอาอักขระที่ ๑ ซ้อนหน้า ๒ หรือเอา ๓ ซ้อนหน้า ๔

จตฺตาริ - จานานิ → จตฺตาริฏฺจานานิ

นาม • สัพพนาม • สังขยา

๑. นามศัพท์ ๓ อย่าง

นามนาม

ชื่อของคน สัตว์ ที่ สิ่งของ

- **สาธารณนาม** ชื่อทั่วไป เช่น **มนุษย์** มนุษย์, **นคร** เมือง

- **อสาธารณนาม** ชื่อเฉพาะ เช่น **ทีฆาวุ** กุมารชื่อว่าทีฆาวุ

นามนามเป็นลิงค์เดียวบ้าง เป็น ๒ ลิงค์บ้าง; ที่เป็น ๒ ลิงค์อาจใช้รูปเดียวกัน หรือเปลี่ยนสระทำให้ต่างกัน

คุณนาม

แสดงลักษณะของนามนามว่าดีหรือชั่ว เป็นต้น มี ๓ ชั้น

ปกติ = ตามปกติ → **วิเสส** = มากหรือน้อยกว่าปกติ → **อติวิเสส** = มากที่สุดหรือน้อยที่สุด

สัพพนาม

ใช้แทนนามนามที่ออกชื่อมาแล้ว เพื่อไม่ให้ซ้ำซาก

นามทั้ง ๓ ต้องประกอบด้วย ลิงค์ • วจนะ • วิภัติ

๒. ลิงค์-วจนะ-การันต์

การันต์ = สระที่สุดแห่งศัพท์

ลิงค์	ความหมาย	การันต์
ปุงลิงค์	เพศชาย	๕: อ อี อี อุ อุ
อิตถิลิงค์	เพศหญิง	๕: อา อี อี อุ อุ
นปุงสกลิงค์	มิใช่เพศชาย มิใช่เพศหญิง	๓: อ อี อุ

วจนะ ๒: เอกวจนะ = สิ่งเดียว • พหุวจนะ = ตั้งแต่ ๒ สิ่งขึ้นไป
มีเครื่องหมายต่างกันที่ท้ายศัพท์ เช่น **ปุริโส** ชายคนเดียว /
ปุริสา ชายหลายคน

๓. วิภัตตินาม ๑๔ ตัว

แบ่งเป็นเอกวจนะ ๗ และพหุวจนะ ๗ —
อ่านตามลำดับ **ป. ท. ต. จ. ปญ. ฉ. ส.**

	ปฐมา	ทุติยา	ตติยา	จตุตถิ	ปณจมิ	ฉฎฐิ	สัตตมิ
เอก.	สิ	อ	นา	ส	สมา	ส	สมี
พหุ.	โย	โย	हि	न	हि	न	सु

๔. สัพพนาม ๒ ประเภท

ปุริสสัพพนาม

ต = ผู้ที่กล่าวถึง • **ตมฺห** = ผู้ที่พูดด้วย • **อมฺห** = ผู้พูด

วิเสสนสัพพนาม

เป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์ แบ่งเป็น

- **อนิยม:** ย อญย อญยตร อญยตม พร อปร
กตร กตม เอก เอกจจ อุภย สพพ ก็
- **นิยม:** ต เอต อิม อมฺ

จุดแยก: ต เป็นได้ทั้งปุริสสัพพนามและนิยมวิเสสนสัพพนาม

เอก สัพพนาม แจกได้ ๒ วจนะ เหมือน **ย** ศัพท์

เอก สังขยา เป็นเอกวจนะอย่างเดียว

๕. สังขยา — เครื่องกำหนดนับนามนาม

ปกติสังขยา

บอกจำนวน: หนึ่ง สอง สาม...

ปุณณสังขยา

บอกลำดับที่เต็ม: ที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม...

- **เอกุนวิสติ-อฏฺฐนวุติ (๑๙-๙๘)**

เป็นเอกวจนะ อิตถิลิงค์อย่างเดียว

- **เอกุนวิสติ-อฏฺฐตฺตีสติ (๑๙-๓๘)**

แจกอย่าง อี การันต์ อิตถิลิงค์ คือ **รตฺติ**

- **ฉฬฬีสติ = ๒๖ • เอกุนปญฺญาส = ๔๙**

- เคยให้แจก **จตุ** เฉพาะอิตถิลิงค์ ด้วยวิภัตติทั้ง ๗

อภัยศัพท์ • นิบาต • ศัพท์แจกพิเศษ

๑. อภัยศัพท์ ๓ จำพวก

ศัพท์ที่คงรูป จะแจกด้วยวิภัติทั้ง ๗
เปลี่ยนรูปอย่างนามทั้ง ๓ ไม่ได้

อุปสรรค	นำหน้านามและกริยาให้วิเศษขึ้น: หน้านามคล้ายคุณศัพท์; หน้ากริยาคล้ายกริยาวิเศษณ์
นิบาต	ลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กริยาศัพท์บ้าง บอกอาลปะนะ กาล ที่ ปริเฉท อุปไมย ปฏิเสธ ความได้ยินเล้าลือ ปรีกัป ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น
ปัจจัย	ลงท้ายนามศัพท์เป็นเครื่องหมายวิภัติ; ลงท้ายธาตุเป็นเครื่องหมายกริยา

๒. ปัจจัยในอภัยศัพท์ที่ลงท้ายนาม ๑๗ ตัว

เครื่องหมายวิภัติ	ปัจจัย
ตติยา และปลงมี — ๑ ตัว	โต
สัทตมี — ๙ ตัว	ตฺร ตฺถ ห ธ ธิ หิ หํ หิณฺณํ ว
สัทตมี ลงในกาล — ๗ ตัว	ทา ทานิ รหิ ธฺนา ทาจนํ ชฺช ชฺช

๓. นิบาตที่ปรากฏในข้อ ๓ ของคลังนี้

ตอบให้ครบ: ศัพท์ → คำแปล → บอกอะไร

บอกอะไร	ศัพท์และคำแปล
กาล	ปาโต แต่เช้า/ในเวลาเช้า • ทิวา วัน • เสว วันพรุ่ง • สมฺปติ บัดเดี๋ยวนี้ • आयติ ต่อไป
ที่	อุทฺธํ, อุปฺริ เบื้องบน • ติโร ภายนอก
ปริเฉท	ยาวเทว เพียงได้นั้นเทียว • ตาวเทว เพียงนั้นนั้นเทียว
อุปมาอุปไมย	อิว เพียงดัง • วีย รวากะ • เสยฺยถา ฉ้นใด
ปรีกัป	สเจ ถ้าวว่า • ยนฺนุน กระไรหนอ • อปฺเปว นาม ชื่อแม่โจน
ความถาม	กถํ อย่างไร • กจฺจิ แลหรือ • อุทาหฺ หรือว่า
ความเตือน	หนฺท, ตคฺม เอาเถิด
อาลปะนะ	อมฺโก ผู้เจริญ

ระวัง กถิ: แปลว่า “อย่างไร” บอกความถาม; แปลว่า “ด้วยประการไร” บอกประการ

๔. กติปยศัพท์-มโนคณะ

กติปยศัพท์	มีวิธีแจกเฉพาะตนต่างหาก: อตฺต พฺรหฺม ราช ภควนฺตุ อรหนฺต ภวนฺต สฺตฺถ ปิตุ มาตุ มน กมฺม โค ที่เป็นทวิลิงค์: ราช อรหนฺต ภวนฺต มน
มโนคณะ	= ศัพท์ ๑๒ ศัพท์ มี มน เป็นต้น; แจกแปลกอยู่ ๕ วิภัติ - นา, สฺมา → อา + ส อาคม → สา เช่น มนฺสา - ส ทั้งจตุถิติและฉฐิจิ → โอ + ส อาคม → โส เช่น มนฺโส - สฺมี → อี + ส อาคม → ลี เช่น มนฺลี

๕. ข้อแจกศัพท์ — ต้องฝึกเขียนเพิ่มจากการอ่านการด

ศัพท์ที่เคยให้แจกเต็มตาราง:
ขตฺติย • เสฏฺฐิ • ครุ • กณฺณ • กุล • ภควนฺตุ • ปิตุ • จตุ (อิตฺถิลิงค์)
ก่อนแจก ให้ระบุ ศัพท์เดิม → ลิงค์และการันต์ → แบบแจก →
เอก./พหู. แล้วเขียนให้ครบตามโจทย์

ตรวจตัวเอง:

- นิยามได้
- บอกจำนวนและชื่อได้
- แยกชนิดได้
- แปลนิบาตพร้อมบอกหน้าที่ได้
- แจกศัพท์ได้

สรุปสัพพัญญูไทยสำหรับท่องจำ by Purivaro

หมวดที่ 1: ปฐมวิภคติ (ประธาน)

ชื่อสัมพันธบาลี	กรณีที่ใช้ / บริบท
สยัคคตา	ประธานใน กัตตุวาก
เหตุกคตา	ประธานใน เหตุกัตตุวาก
วุตตกมม	ประธานใน กัมม / เหตุกัมมวาก
ปกติกคตา	ประธานใน ตวา ปัจจัย คุมพากย์
ลึงคคต	ประธานที่ไม่มีกิริยาคุมพากย์
อุปมาลึงคคต	ประธานในประโยคเปรียบเทียบ
คตมคคต	คู่ ปัจจัย เป็นประธาน
สตตมปัจจสยัคคตา	ใช้ศัพท์ อชฺช, อิทานิ เป็นประธาน
สจฺจวากลึงคคต	ใช้กับศัพท์ เอว ที่ใช้ตอบรับ
ปฏิสทลึงคคต	ใช้กับศัพท์ อลฺ ที่ใช้ปฏิเสธหรือห้าม

หมวดที่ 2: ทุตยวิภคติ (ซึ่ง, คู่, ยัง, กะ, ตลอด)

อวุตตกมม	ซึ่ง
สมุปาปญฺยิกมม	คู่
การิตกมม	ยัง
อจฺจนตสฺยอ	สิ้น / ตลอด
อกกิตกมม	กะ / เฉพาะ
กิริยวิเสสณ	(ไม่ออกสำเนียง)

หมวดที่ 3: ตติยวิภคติ (ด้วย, โดย, อัน, เพราะ, มี, กับ)

กรณ	ด้วย
ตติยวิเสสณ	โดย / ตาม / ข้าง
อนนฺทิตกคตา	อัน
เหตุ	เพราะ
สทฺตตตติย	ด้วย-เข้ากับ (สท/สทฺธิ์)
อิตฺตมมฺมุต	มี, ด้วยทั้ง

หมวดที่ 4: จตุตถวิภคติ (แก่, เพื่อ, ต่อ)

สมุปทาน	แก่ / เพื่อ / ต่อ
คตมคตสมุปทาน	เพื่ออัน...

หมวดที่ 5: ปณฺณมวิภคติ (แต่, จาก, กว่า, เหตุ, เพราะ)

อปาทาน	แต่ / จาก / กว่า
เหตุ	เหตุ / เพราะ

หมวดที่ 6: หกฺกวิภคติ (แห่ง, ของ, เมื่อ)

ตามีสมฺพนฺธ	แห่ง / ของ
ภาวทิสมฺพนฺธ	แห่ง
สมฺพนฺธ	แห่ง
นิตฺยารณ	แห่ง...หนา
อนาทร	เมื่อ
ฉกฺกมม	ซึ่ง (หักวิภคติจาก 6 เป็น 2)

หมวดที่ 7: สตตมวิภคติ (ใน, ใกล้, ที่, ครั้นเมื่อ, บน...)

กาลสตตมม	ในเวลา
อาธาร	ในใช้กับกิริยา
ภินฺนาธาร	ในใช้กับนาม
วิเสสธาร	ในที่อาศัยอยู่
อุปฺปเลตฺติการ	เหนือ / บน
สมฺปาธาร	ใกล้ / ณ
ปฏิจฺจนฺนาธาร	ในที่กำบัง
พฺยาปการ	ในที่ซึมซาบ
นิมิตฺตสตตมม	ในเพราะ
นิตฺยารณ	ใน...หนา
ลกฺขณ	ครั้นเมื่อ

หมวดที่ 8: บทคุณศัพท์ และ บทส่วนขยาย (วิเสสณ)

วิเสสณ	ผู้ / มี / อัน
วิกติตคตา	เป็น
วิกติตกมม	ให้เป็น
สมฺภาวน	ว่าเป็น
วิเสสลาภ	คือ
สวรูป	คือ
วิเสสณลึงควิปุลาส	ลึงค์ต่างกัน
สญฺญาวิเสสณ	ชื่อว่า

หมวดที่ 9: กิริยาคุมพากย์

อาชฺยาตบ	-
กิตตบ	-
กิริยาปธานนฺย	-
กิริยาต ภาววาก	สทฺกฯ, อลฺ คุมพากย์
อนาทรกิริยา	กิริยาในประโยคอนาทร
ลกฺขณกิริยา	กิริยาในประโยคลักษณะ

หมวดที่ 10: กิริยาในระหว่าง

อพจนนุกรมกิริยา	อนุด, มาน อยู่หลังประธาน (ของ ประธาน)
อพจนนุกรมกิริยา	อนุด, มาน แปรรวมอยู่หน้ากิริยา (ใน กิริยา)
วิเศษน (ของ)	ต, อนุด, มาน ที่อยู่หน้าประธาน หรือใช้วิภคิตอื่น จะอยู่หน้าหรือหลังก็ตาม / ในประ โยคอุปมา
ปุปุพกาลกิริยา	ควา แปรกิริยาตามลำดับ
สมานกาลกิริยา	ควา แปรกิริยาพร้อมกับกิริยาถัดไป
อปรกาลกิริยา	ควา แปรหลังกิริยาคุมพากย์
เหตุกาลกิริยา	ควา แปรให้เหตุผลหลังกิริยาคุมพากย์
ปรีโยสถานกาลกิริยา	ควา ใช้รากุกิจริยาซ้ำจากประ โยคหน้า

หมวดที่ 11: อิติ สัพพ

อาการ	ว่า...ดังนี้
สรูป	ว่า...ดังนี้ / คือ
อาทยตุล	มีว่า...ดังนี้เป็นต้น
สณฺณชค	ชื่อว่า
นิทฺฐน	เพราะเหตุนี้
เหตุตุล	เพราะเหตุนี้
ปการตุล	ด้วยประการดังนี้
สมาปน	ดังนี้แล, ดังนี้
ปริสมาปน	ดังนี้แล, ดังนี้
อติ ลาปนเหตุก	มีอันให้รู้ว่า... ดังนี้เป็นเหตุ (สรูป ใน ลาปน-)

หมวดที่ 12: นิบาต หิ, จ, ปน, ต (การเริ่มและเชื่อมประโยค)

วิตุลารชค	หิ ดังจะกล่าวโดยพิสดาร
สงฺเขปชค	หิ ดังจะกล่าวโดยย่อ
สมฺปิณฺทณตุล	จ, อโธ อนึ่ง
วากฺยารมฺภ	หิ, จ, ปน, ตู ก็ / แล / ก็แล
ปณฺชนตรชค	หิ, จ, ปน, ตู ส่วนว่า
วิเสสชค	หิ, จ, ปน, ตู แต่ว่า
เหตุชค	หิ, จ, ปน, ตู เพราะว่า / เหตุว่า
ผลชค	หิ, จ, ปน, ตู ด้วยว่า
ทพฺพทกรณชค	หิ, จ, ปน, ตู จริงอยู่
ตปฺปาทกรณชค	หิ, จ, ปน, ตู เหมือนอย่างว่า
อรุจิณฺตจนตุล	หิ, จ, ปน, ตู ถึงอย่างนั้น
อนวยชค	หิ, จ, ปน, ตู อัน... (คล้ายตาม)
พฺยาติเรกชค	หิ, จ, ปน, ตู อัน... (แย้งกัน)

หมวดที่ 13: นิบาตเบ็ดเตล็ดอื่นๆ

อลปน	อาวุโส, ญนเต, ฯลฯ
อนุสฺสวนตุล	กิริ, ขลฺ, สฺท
ปทสมฺจจุยตุล	จ ควบ บท (เข้ากับ)
วากฺยสมฺจจุยตุล	จ ควบ พากย์ (เข้ากับ)
ปทวิกปฺปตุล	ว ควบ บท (เข้ากับ)
วากฺยวิกปฺปตุล	ว ควบ พากย์ (เข้ากับ)
อุปมาชค	วีย, อิว ราวกะ (เข้ากับ)
กิริยาวิเสสน	เอว อย่างนี้
ปการตุล	เอว ด้วยประการดังนี้
อุปเมยฺยชค	ตถา ฉะนั้น
อวธารณ	ว, เอว เทียว / นั้นเทียว (เข้ากับ)
ปฏิสฺส	น, โน, มา ไม่ / อย่า
ปฏิสฺสนตุล	น, โน หามิได้
ปริกปฺปตุล	สเจ ถ้าว่า
ปฺปฺจนตุล	กึ, กถ, นุ, นนุ, อุทาหุ
สมฺปฏฺจจนตุล	อาม, อามนฺดา, สาธุ
อเปกฺขตุล	ปิ, อปิ (เข้ากับ)
ทพฺพสมวาย	สทฺธิ เข้ากับ คำนาม
กิริยาสมวาย	สทฺธิ เข้ากับ กิริยา
วจนาลงฺการ	นุ, วต, โข, เว (นอกคานา)
ปทปฺปฺรณ	นุ, วต, โข, เว, (ในคานา)
อจฺจนฺตตุล	อโห (ดีใจ)
สํเวคตุล	อโห (เสียใจ)
สํสยตุล	มณฺเฑ เห็นจะ (เข้ากับ)
วิกตฺติปฏฺฐปก	เตนหิ ถ้าอย่างนั้น
กิริยาปฺรมาส	ยํ, ยสฺมา, หิ
กิริยาวิเสสน	นิบาตขยายกิริยา มี 20 ตัว*

*นิบาต 20 ตัวที่เป็นกิริยาวิเสสน: อทฺธา, อวสฺสํ, นฺน, นานา, ปฏฺชาช, ปฏฺคิต, ปฺน, ปฺนปฺ, ปฺน, ภฺยโย, ภฺยโยโส, อาวึ, กฺวจิ, มิจฺฉา, มฺธา, มฺสา, สกึ, สดกฺขคฺคํ, สฉมิกํ, สยํ, สามํ

หมวดที่ 14: แก้อรรถ

โครงสร้าง	บทหน้า	บทหลัง	คำเชื่อม
สณฺณ-สณฺณ (อธิบาย→คานา)	สณฺณ (บทอธิบาย)	สณฺณ (บทในคานา)*	ชื่อว่า
วิวฺริย-วิวฺรณ (คานา→อธิบาย)	วิวฺริย (บทในคานา)	วิวฺรณ (บทอธิบาย)*	คือว่า